

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

**S. Augustinus, Episcopus in Africa Hipponensis, Veritatis
Evangelico-Catholicæ In Potioribus Fidei Controversiis
Testis Et Confessor, Contra Bellarminum Et Alios
Scriptores Papæos, antiquos pariter & ...**

Reiser, Anton

Francofvrti, 1678

Lib. V. cap. 13. & seqq. de Libertate in iis, quæ ad Salutem

[urn:nbn:de:hbz:466:1-72506](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-72506)

CAPVT DECIMVM & TERTIUM cum seqq.

DE

Libertate Arbitrii in moralibus.

Quam Bellarminus sub initium tertii, de *Gratia & libero arbitrio*, libri cœpit telam
 ad defensionem libertatis arbitrii post Lapsum in moralibus, id est, verè bonis, Deo-
 que gratis & acceptis, uti ex scopo Disputationis est manifestum, nunc libro hoc quinto
 per texere laborat omni studio prolixissimè, conquistis undique rationibus & argumen-
 tis, quibus negotium hoc contra hæreticos, quos vocat, conficere se posse putavit, ut ni-
 hil ad plenam superesse videatur victoriam. Ubi notandum venit, Bellarminum in
 amplissimâ hâc tractatione ut plurimum adducere *Calvinum*, fortè, quia putavit, eum
 in hâc Quæstione præ aliis multum poluisse operam. Nostrum minime est, mutare,
 quæ scripta sunt, sed potius vestigia Antagonistæ premere, prout hæctenus est observa-
 tum, utque eidem eò commodius & apertius fieri videatur satis. Præmittit autem
 quatuor argumenta ex ratione deducta, quorum primum ita proponit: *Peccatum aut est
 necessarium, aut voluntarium. Si necessarium est, igitur non peccatum; ac per hoc peccatum
 non erit peccatum, quod fieri non potest. Si verò voluntarium est, igitur potest vitari; &
 proinde homo liberi est arbitrii in moralibus, quippè potest peccare & non peccare.* Hoc ar-
 gumentum Bellarminus dicit esse sumtum ex Augustini libro de *verâ religione*; ad cuius
 partem posteriorem de Voluntario dum ex eodem Augustini libro monet, *id accipi pro
 libero à necessitate*, responsum sufficiens supra jam accepit, ubi ex professo de sensu vo-
 cabuli hujus ex Augustino actum est. Ad priorem verò partem observat quidem,
 quod idem argumentum aliquando Pelagiani contra Augustinum protulerint, sed re-
 spondet, *non eandem esse Quæstionem, nec idem argumentum.* Nam Quæstionem Pela-
 gianorum non fuisse, an singula vitari possint peccata; sed, an posset homo vivere sine
 omni peccato, etiam veniali, ut intelligi possit vel ex ipso libri de *Perfectione Insuper*
 titulo; respondiisse verò Augustinum ad eam Quæstionem, ante Adami peccatum fuisse
 in homine libertatem vivendi sine omni peccato, *nunc autem esse necessitatem habendi
 aliquod peccatum.* Secundum argumentum hoc est: *Si non est in homine libertas arbi-
 trii, nullus erit pæne aut præmio locus, id autem communi totius humani generis consensu
 sensuque refellitur.* Etiam hoc argumentum esse depromptum dicit Bellarminus ex eo-
 dem Augustini libro & loco. De hoc præter id, quod ad argumentum antecedens
 fuit dictum, videlicet, eodem usos esse Pelagianos quandoque, monet, *rectè bona excludi
 Merita, ex eo, quod non sit liberum in homine arbitrium, neque id absurdum esse, cum
 Augustini testimonio DEUS non coronet Merita nostra, sed Munera sua*, quatuor locis
 sequentibus hunc in finem adductis. Primum ita habet: *Merita quorumlibet homi-
 num que sunt? Quando Ille non cum mercede debita, sed cum gratuita venit gratia, omnes
 peccatores solus liber à peccato & liberator invenit.* Secundum: *Si redditur tibi, quod de-
 betur, puniendus es. Quid ergò sit? Non tibi debitam reddit Deus penam, sed indebitam
 donavit Gratiam.* Et infra: *Si vis alienus esse à Gratia, jacta Merita tua.* Tertium:
*Nihil es per te, Deum invoca; tua sunt peccata, merita sunt Dei. Supplicium tibi debetur;
 & cum venerit præmium, sua coronabit Dona, non tua Merita.* Quartum: *Meritum
 ex gratia, non Gratia ex merito est.* Bellarminus respondet, non sine magnâ fraude
 hæc Augustini testimonia adduci, ut Merita bonorum operum destruantur. Nam
 eum probari deberet, nulla esse Merita humana etiam adjuvante DEI gra-
 tia, ut inde libertas arbitrii everteretur; probari, nulla esse Merita bona sine
 Gratia, quod tamen nemo Catholicorum neget. Et his omnibus testimoniis ni-
 hil aliud Augustinum docere, nisi, hominem nihil posse sine Gratia in ordine
 ad Salutem, & nulla esse hominum Merita, quæ non sint DEI munera ratione
 præcedentis Gratiæ, ut ipse explicet in Libro de Gratia & libero arbitrio, scri-
 bens: *Si merita nostra sic intelligerent, Pelagiani, ut etiam ipsa DEI dona esse cogna-
 scerent, non esset reprobanda ista Sententia. Quoniam verò Merita humana sit
 illis, sua DEVS coronat dona, non tua Merita, si tibi à teipso sunt; hæc enim
 gratuita sunt, mala sunt, & que mala sunt, non coronat DEVS &c.*

cap. 14.

Epist. 53.
ad Maced.in Pf. 31.
præfat.in Pf. 70.
Conc. II.Serm. 15.
de Verb.
Apost.

cap. 6.

Itaq;

Itaque, addit Bellarminus, non alia Merita humana negat Augustinus coronari à Deo, nisi illa, quæ sint in nobis à nobis sine adjutorio Gratia; quod cum omnes amplectantur Catholici & prædicent, mendacium est, cum dicitur, nos putare nefas, id confiteri, quod Augustinus ponit pro necessario. Non negari autem ab Augustino Merita humana respectu Beatitudinis sempiternæ, ex Epistolâ ad Macedonium citata dici posse, in quâ de Vitâ æternâ sic loquitur: *Hoc piorum est premium.* Et infra, *Advesce, obsecro te, Vir bone, beatus esse interim spe, ut sis etiam re, cum pietati perseverantissima retribuetur Merces felicitatis æternæ.* Et iterum, *Bona nunc agitur vita, & postea premium ejus, quæ nisi æterna esse non potest, beata persolvitur vita.* Porro, *Hic sunt virtutes in actu, ibi in effectu, hic in opere, ibi in Mercede.* Quamvis autem de hâc Quæstione separatim infra bono cum Deo erit agendum, non debuerunt tamen hic etiam prætermitti, quæ ad Scopum præsentis Controversiæ videbantur Bellarmino non impertinentia. Tertium sequitur argumentum: *Si non esset in hominibus arbitrii libertas, non essent alii boni, alii mali, sed omnes boni, aut omnes mali; & si essent omnes boni, non essent alii alius meliores, sed omnes æquæ boni, & si essent omnes mali, non essent alii pejores aliis, sed omnes æquæ mali.* Id autem esse falsum, tam aperte docet Experientia, ut nullâ ratione possit negari. In hujus argumenti vindiciis monet iterum Bellarminus, similia habere Augustinum in libro de Spiritu & Literâ. Quartum denique ita habet: *Si tollatur liberum arbitrium à genere humano in actionibus morum, simul etiam tolli necessum erit cohortationes, oburgationes, laudes, vituperationes, præcepta, consilia, monita & alia id genus, quorum enim laudes, aut vituperes, admoneas, præcipias, reprehendas, horteris, si non possunt homines aliud facere, quam faciunt.* Addit hic etiam Bellarminus, hoc quoque argumentum ex eodem loco operis Augustini de Verâ Religione desumptum esse. Contra id autem objecit Calvinus, Augustinum propter hoc argumentum scripsisse integrum de *Correptione & Gratia* librum, inque eo inter alia: *O homo, in præceptione cognosce, quid debeas habere; in correptione cognosce, tuo te vitio non habere; in oratione cognosce, unde accipias, quod vis habere.* Et iterum: *Corripiatur origo damnabilis, ut ex dolore correptionis voluntas oriatur regenerationis; si tamen, qui corripitur, filius est promissionis.* Bellarminus verò respondit, Augustinum in toto hoc libro adsumere pro certo, eis, qui corripiuntur, non deesse auxilium Gratia, quod possint, si velint, proficere ex correptione. Nam cum dicit, *o homo &c.* non dubitat certè, ei, qui corripitur & orare jubetur, auxilium non deesse, quod possit orare. Et cum dicit, *Quicumque corripitur non vis, ideo corripendus es, quia corripitur non vis, non vis enim tibi tua demonstrari vitia;* ponit pro comperto, eum hominem, qui reprehenditur, quia non vult corripitur, potuisse velle correptionem admittere. Cum dicit porro, *Corripiatur origo damnabilis &c.* sine dubio ut certum sumit, eum, qui corripitur, posse dolere & erubescere, & ex eo dolore desiderium concipere melioris vitæ. Alioquin stultissimus esset, qui eâ de causâ corripere peccatorem, ut in eo ex dolore correptionis oriretur voluntas regenerationis, nisi crederet, eum dolere posse, si velit; aliàs enim adhiberet causam, quam sciret nihil efficere posse. Illa autem Augustini correctio, *si tamen is, qui corripitur, filius est promissionis,* non significat, eum, qui non est filius promissionis, non posse converti, sed non convertendum re ipsâ, licet converti posset; nam in eodem libro scribit apertissime, *posse perseverare eos etiam, qui re ipsâ non sunt perseveraturi, & meritis argui ac puniri, quia non perseverant,* inquit, *potest enim dici ei, in eo, quod audieras & tenueris, perseverares, si velles.* Ac, ita pergit respondere Bellarminus, ut clarissime perspiciatur, librum hunc de *Correptione & Gratia* nihil omninò causam adversariorum juvare, observandum est, Augustinum scripsisse eodem tempore librum de *Correptione & Gratia*, & librum de *Gratia & libero arbitrio*, & Epistolam quadragesimam sextam. Omnia enim hæc ad *Valentinum* scripta sunt occasione quorundam Ejus Monachorum, qui Gratiam DEI sic defendebant, ut liberum denegarent arbitrium. In Epistolâ igitur illâ utitur Augustinus ipso hoc argumento, quod Calvinus ex Augustino solvere nititur, scribens: *Nisi esset liberum Voluntatis arbitrium, non diceretur in Psalmo, Intelligite insipientes in populo, & stulti aliquando sapite,* ubi probat Augustinus liberum arbitrium ex admonitione & correptione, & similia habet in libro de *Gratia & libero arbitrio*. Quomodo igitur est credibile, Augustinum in libro de *Correptione & Gratia* ad eundem scripto voluisse destruere, quæ scripserat ferè eodem tempore & eadem occasione?

Præmissis hisce quatuor argumentis & rationibus progreditur nunc Bellarminus ad testimonia Scripturæ, quæ diversis sex classibus exhibet, nobis de ea ex Instituto iterum advertentis, circa quæ Augustini auctoritas in aliquem venit censum. Prima classis, inquit, ea continet testimonia, quæ præcipiunt aliquid homini vel faciendum vel non faciendum, qualia colligit Augustinus in libro de Gratia & Libero Arbitrio usque ad triginta duo, undè hoc conficitur argumentum: *Præceptum est regula bene vivendi, frustra autem datur ei regula, qui non potest deficere, aut non potest non deficere. Solum liberum arbitrium est, quod in via illorum potest deficere & non deficere. Igitur frustra homini præceptum à Deo datur, si caret libero arbitrio. Nihil autem facit Deus frustra, igitur homo non caret libero arbitrio.* Et quia contra hoc argumentum Calvinus objecit, in Scripturis non tantùm inveniri Legem præcipientem, sed etiam Gratia adimplentis promissionem, ut hinc intelligamus, Legis impletionem non esse ex libero arbitrio, sed ex dono Gratia, adductis Augustini testimoniis; respondit Bellarminus, esse hanc objectionem planè extra rem, non enim disputari, possitne Lex solis naturæ viribus impleri; nec ignorare se, auxilium Gratia modis omnibus esse necessarium, cum sola Lex non faciat iustos, sed contra potius per Gratiam iustificati faciant legem; sed Quæstionem esse, utrum posito gratia auxilio sit homo verè liberi arbitrii, ita ut possit implere Legem, vel eandem, si maluerit, prævaricari? Quomodò, si quis quærat, an possit homo pro arbitrio videre & non videre; non oportet objicere, quid si lumen absit? Intelligitur enim Quæstio positæ omnibus, quæ necessariò requiruntur. Nos igitur dicimus, inquit Bellarminus, posito Auxilio necessario, quodcunque sit illud, hominem verè proprièque liberum esse in moralibus, atque id probamus, quoniam alioquin Lex omnis frustra esset data. Porro, hoc argumentum esse efficacissimum vel ex eo cognosci posse Bellarminus existimat, quod eo penè solo utatur Augustinus in libro de Gratia & Libero Arbitrio, ad illud ipsum adversus imperitos quosdam Monachos probandum, quod nos adversus hæreticos probare contendimus, sic enim ait: *Revelavit nobis DEVS per Scripturas sacras, esse in homine liberum Voluntas arbitrium; quomodo autem revelaverit, commemoro non humano Eloquentio, sed Divino, quia ipsa præcepta Divina homini non prodesse, nisi haberet liberum Voluntas arbitrium.* Et iterum, *Quomodo jubet, si non est liberum? Porro, Mandata multa quid ostendunt, nisi liberum humana Voluntas arbitrium? Adhuc, ubi dicitur, noli hoc & illud, & ubi ad aliquid faciendum, vel non faciendum in Monitis Divinis exigitur opus voluntatis, satis liberum demonstratur arbitrium.* Hæc ad primam testimoniorum Scripturæ classem ex Augustino. Ad secundam, tertiam & quartam quia nihil ex eodem adtulit Bellarminus, idèò progredimur ad quintam, quæ duo exhibet loca, unum ex Canonico, alterum ex Apocrypho Scriptore. Ille continet verba DEI ad Cainum fratricidam: *Nonne, si benè egeris, recipies; Sin autem malè, statim in foribus aderit peccatum? Sed sub te erit adpetitus ejus, & tu dominaberis illius.* Quibus verbis ritè intelligendis Bellarminus sequentem producit Augustini inter alios Patres paraphrasin: *Quiesce, ad te enim conversio ejus, & tu dominaberis illius. Numquid fratris? absit. Cujus igitur, nisi peccati? Hic verò, locus nimirum posterior, hæc Syracidis Moralitæ Judæorum verba commendat: DEUS ab initio constituit hominem, & reliquit illum in manu consilii sui. Adjecit mandata & præcepta sua; si volueris Mandata servare, conservabunt te. Adposuit tibi ignem & aquam, & quod volueris, porrige manum tuam, ante hominem Vita & Mors, bonum & malum; quod placuerit ei, dabitur illi.* Dum verò non nescivit Bellarminus, Syracidem ab hæreticis, quos vocat, haberi vel numerari inter Scriptores non Canonicos, ut aliquem ei conciliaret valorem, provocavit ad Augustini auctoritatem, hunc Ecclesiastici librum non solum inter Canonicos ponentis in opere de Doctrina Christiana, sed eundem quoque ad ipsum liberum arbitrium comprobandum in libro de Gratia & Libero Arbitrio adducentis, quod sufficere ad argumenti inde deducti firmitatem putavit. Sexta classis itidem destituitur Augustini testimonio, hinc eam quoque nunc licet prætermittere, progressu facto ad tertium genus argumentorum, quod Ecclesiæ Patrum dicta comprehendit, & inter ea duobus prolixissimis capitibus Augustini, ex iis desumpta libris, quos partim ante, partim post exortam hæresin Pelagianam scripsit, illis etiam adductis locis, quæ contra Arbitrii libertatem videntur militare, utpotè ad quæ peculiari itidem capite conatus est respondere. Nos eo adscribemus ordine, qui placuit Bellarmino, ita ut nihil ad rem ipsam & Quæstionis caput pertineas omitatur.

Ex serie igitur librorum antea extortam haresin Pelagianam Scriptorum hoc primum est, quod in libro de *Anima quantitate* legitur verbis sequentibus: *DEus Summus & cap. 36.*
Verus lege inevitabili & incorrupta, quâ omne, quod condidit, regit, subjicit Anima corpus, animam sibi, & sic omnia sibi, neque in nullo actu deserit eandem, sive pœna, sive præmio. Id enim judicavit pulcherrimum, ut esset, quidquid est, quo modo est, & ita Natura gradibus ordinaretur, ut considerantem universitatem nulla offenderet ex ullâ parte deformitas, omnisque anima pœna omneque præmium conferret semper aliquid proportioni justæ pulchritudinis dispositionis rerum omnium. Datum est enim Anima liberum arbitrium, quod qui nugatoris ratiocinationibus conantur labefactare, usque adeo sunt cæci, ut ne ista ipsa quidem vana atque sacrilega dicere se intelligant voluntate propria. Bellarminus addit, Hunc locum non retractavit Augustinus, neque explicuit, sed reliquit intactum planè, ut perspicuum est ex primo *Retractionum* libro, ubi hunc recognoscit librum. Neque dicitur rectè, hunc locum retractatum vel explicatum censeri debere, cum alii similes retractati sunt vel explicati; nam omnia loca, quæ explicat in libris *Retractionum* circa liberum arbitrium, posteriora sunt, proinde ab hoc nostro incipere debuisset, si in eo notandum aliquid reperisset. Neque etiam loquitur hoc loco de libero solius Adami arbitrio, nam dicit, eos ipsos, qui nunc disputant contra liberum arbitrium, tam cæcos esse, ut non intelligant, se per liberum arbitrium hoc facere. Et præterea cum dicit, in singulis actibus non deserit nos à DEO, *pœna vel præmio*, quia liberi arbitrii sumus, de quo, quæso, loquitur libero arbitrio? nonne de nostro, hoc est, omnium, qui nunc vivimus? Denique non argumentari Augustinum ex concessis, sed adfirmare ex Sententia suâ, idque omninò serio, illa testantur verba, quibus dicit, cæcos esse, qui nugatoris ratiocinationibus liberum labefactare conantur arbitrium. Annon enim ipse se inter cæcos & nugaces constitueret, si liberum esse non crederet arbitrium, sed tantùm argumentandi causâ illud esse concederet?

Secundum sequitur argumentum ex opere de libero arbitrio ejusque tribus libris desumptum. Et libro quidem primo scribit, *Vides, existimo, in voluntate nostrâ esse constitutum, cap. 12.*
ut hoc vel fruamur vel careamus tanto & tam vero Bono. Libro autem secundo, *Quantum in superiore libro intelligere mihi visus sum, & habemus liberum Voluntatis arbitrium, cap. 1.*
& non nisi eo peccamus. In tertio tandem, *Nulla deprehendi potest culpa, ubi natura necessitasque dominatur. Et ibidem, Si laboriosum est, omnia mandare memoria, hoc brevissimum tene, Quæcunque ista voluntatis est causa, si non ei potest resisti, sine peccato ei ceditur. Si autem potest, non ei cedatur, & non peccabitur. An forte fallit incautum? Ergo caveat, ne fallatur. An tanta est fallacia, ut caveri omninò non possit? Si ita est, nulla sunt peccata. Quis enim peccat in eo, quod nullo caveri potest modo? Peccatur autem, ergo caveri potest.* Bellarminus non opus esse putat, ut probetur, Augustinum his in locis non argumentari ex concessis, sed ex Sententia propria arbitrii libertatem confirmare; nam totum opus, inquit, ad hunc finem potissimum est scriptum, ut liberum arbitrium contra Manichæorum fabulas defendatur. Equidem de solo libero arbitrio Naturæ integræ loqui Augustinum probavit Calvinus ex primo *Retractionum* libro, ubi hoc ipsum non solum dixit, sed indicavit etiam, se id non tacuisse in ipso libro tertio de libero Arbitrio, ubi hæc leguntur verba: *Adprobare falsa pro veris, ut erret invitus & resistente atque torquente carnalis vinculi dolore, non posse à libidinosis operibus temperare, non est natura hominis instituti, sed pœna damnati. Cum autem de liberâ voluntate rectè faciendi loquimur, de illâ scilicet, in quâ homo factus est, loquimur.* At profectò, respondet Bellarminus, si crederet Augustinus, solum Adamum fuisse liberum, eumque non nisi ante peccatum, non deberet explicare Sententiam suam in libris *Retractionum*, sed totos tres de libero arbitrio libros, & cum eis multos alios igni tradere, nisi stultissimus vellet haberi. Nam singuli versus ferè horum librorum tam luculenter docent, hominem post Adami lapsum esse liberi arbitrii, ut nulli locus sit explanationi. Certè in libro secundo repetit sæpissimè, *hominem nunc esse liberi arbitrii, & nisi talis esset, non peccaturum, & injustè puniendum, scribens: Illud bonum, quo commendatur ipsa iustitia in damnandis peccatis, rectèque factis honorandis, quomodo esset, si homo careret libero Voluntatis arbitrio.* Et antea cum dixisset in personâ Evodii, *Quantum in superiore libro &c.* subjungit in personâ suâ, *Ego quoque memini, jam nobis id factum esse perspicuum; sed tunc interrogavi, utrum hoc, quod nos habere & quo nos peccare manifestum est, DEum nobis dedisse scias &c.* Audisne, addit Bellarminus, Augustinum dicere, perspicuum esse,

- nos liberum habere arbitrium, non solum habuisse Adamum, & eo nos peccare, non solum eo peccavisse Adamum. Ut igitur intelligamus, ita pergit Bellarminus, quid sit, quod Augustinus in Retractionibus explicat ex libris de libero arbitrio, sciendum est, liberum Adami arbitrium ante peccatum duabus in rebus fuisse potentius, quàm nostrum. Nos enim etiam sumus liberi in actu Voluntatis, & possumus pro arbitrio velle & non velle, eligere & non eligere, tamen sæpè non liberi sumus in aliarum potentiarum actibus, sive in voluntatis executione, & cogimur pati rebellionem partis inferioris & dicere cum Apostolo, *Quod nolo, hoc facio*: Adam verò ante lapsum liber erat, non solum in actu Voluntatis, sed etiam in executione, cum nulla esset rebellio in eius corpore, & omnia illi membra servirent ad nutum. Deinde, nos egemus protectione & speciali adjutorio DEI contra tentationes, & eo non præfente cedimus necessario & succumbimus, quamvis absolute non necessario succumbemus, cum adjutorium Domini ad non peccandum denegatur nemini, ut supra demonstratum; Adami verò non egebat isto adjutorio, sed poterat viribus liberi arbitrii, quod sanum & forte acceperat, omnibus facile tentationibus resistere. (NB, Bellarminus in *Recognitionibus* ad hunc locum ita scribit, rectius dixissem, Adamum in Statu Innocentiæ non eguisse auxilio speciali ad superandas tentationes, quia carnis rebellio & concupiscentia in eo non erant; nam de tentationibus agitur eo in loco, quæ oriuntur ex Concupiscentia.) Nunc ad applicationem hujus Discursus ponit sequentia: Utrumque negabant Pelagiani, & liberum nostrum arbitrium nullum in libero Adami arbitrio congedere contendebant, & ad hanc falsam Sententiam suam ipsius etiam Augustini verba in libris de *Libero Arbitrio* scriptis eidem Augustino objiciebant. Hæc igitur de causâ in primo Retractionum libro clarius explicat Sententiam suam, & monet, non se tacuisse hanc diversitatem inter nostrum & Adami arbitrium ante peccatum. Quare
- cap. 9. verba, *Cum de liberâ voluntate &c.* non significant, omnia horum librorum loca esse exponenda de solo Adami arbitrio; sed omnia loca, in quibus adferitur libertas eligendi sine resistantia partis inferioris, & sine ullâ ignorantia ac difficultate, de libero arbitrio, quale fuit ante, non quale nunc est post peccatum, esse intelligenda. Id autem ita esse, confirmari potest ex verbis ejusdem libri tertii, ubi scripsit Augustinus:
- cap. 18. *Nec mirandum, quod vel ignorando non habet liberum arbitrium ad eligendum, quid rectè faciat, vel resistente carnali consuetudine videat, quid rectè faciendum sit, & velit, nec possit implere; ista est enim pœna peccati justissima, ut amittat unusquisque, quo bene voluit uti, cum sine ulla difficultate posset, si vellet.* Nota illud, *velit, nec possit implere*, inquit Bellarminus; significat enim, quod diximus, liberè hominem velle, sed non liberè implere, propter resistantiam partis inferioris. Et ubi verba ex eodem capite superius citata adduxit, *Adprobare falsa pro veris &c.* addit iterum: Vides hic, libertatem rectè faciendi, quæ homini instituto conceditur, opponi necessitati errandi & concupiscendi contra Voluntatem. Poterat igitur Adamus non errare invitus, & temperare ab omnibus carnis motibus, quod nos minime possumus, etiam si velimus. Idem Augustinus, ita prosequitur discursum Bellarminus, in eodem Retractionum libro & capite alteram explicat differentiam inter nostrum & Adami arbitrium, quod nos egeamus adjutorio, quo ille non egebat, scribens: *Novi heretici Pelagiani, qui sic adferunt liberum voluntatis arbitrium, ut Gratia non relinquunt locum; non se extollant, quasi eorum egerim causam, quia multa in his libris dixi pro libero arbitrio, quæ illius disputationis causa poscebat.* Et infra, *In his atque hujusmodi verbis meis, quia DEI Gratia non est commemorata, de qua tunc non agebatur, putant Pelagiani vel putare possunt, suam Nos tenuisse Sententiam, sed frustra putant hoc.* Idem in libro de *Natura & Gratia* demonstrat, non fuisse omnino præteritam Gratia mentionem in libro tertio de libero arbitrio. Nam cum Pelagiani objecissent illud ex eodem, *Quis peccat in eo, quod cavere non potest?* respondit, *Neminem peccare in eo, quod vitare non potest; sed non ideo vitari posse peccata, quod adhuc natura sit integra, ut erat in Adamo, sed quoniam DEI gratia præsto est.* Et addit, id se non tacuisse in eodem libro, scribens, *Ex ipsis libris oportet me commemorare, quod ipse si sentiret, atque in suis poneret literis, nulla inter nos de hac remaneret Controversia.* Et mox recitat multa, & inter alia hoc: *Cum ubique sit præsens, qui multis modis per creaturam suam vocet aversum, doceat credentem, consoletur sperantem, adhortetur diligentem, conantem adjuvet, exaudiat deprecantem, non tibi deputatur ad culpam, quod invitus ignoras; sed quod negligis querere, quod ignoras; neque illud, quod vulnerata non colligis membra, sed quod volentem sanare contemnis.* Ex his omnibus habemus, subjungit iterum Bellarminus,

minus, Augustinum in libris de *Libero Arbitrio* sic Manichæos, & per hoc etiam hæreticos, verè ac solidè confutasse, ut tamen causam Pelagianorum nullà ex parte adjuverit, licet non ita diligenter & copiosè Gratià commendaverit, quam tunc nemo negabat, sicut postea fecit, cum occasio illam defendendi se obtulit.

Succedit nunc tertium Augustini testimonium ex libro de *Verà Religione*, ubi sic loquitur: *Vsq; adeò peccatum voluntarium est malum, ut nullo modo sit peccatum, si non sit voluntarium.* Et hoc quidem adeò manifestum est, ut nulla hic doctorum paucitas, nulla indoctorum turba dissentiat. Et infra, *Quoniam peccari non dubium est, ne hoc quidem video dubitandum, habere animas liberum Voluntatis arbitrium.* Tales enim Servos suos meliores esse Deus iudicavit, si ei servirent liberaliter; quod nullo modo fieri possit, si non voluntate servirent, sed necessitate. Addit Bellarminus, Non potest ad hunc locum responderi, Augustinum ex concessis argumentari, & non ferè, quid sentiat, explicare. Quid enim potuit apertius ex sua Sententia dicere, quàm ita esse manifestum, animas habere liberum Voluntatis arbitrium, ut nulla hic doctorum paucitas, nulla indoctorum turba dissentiat. Calvinus quidem & hic monuit, Augustinum loqui de primi hominis peccato, quod verè non necessitate, sed voluntate commissum est, probans id ex eodem primo *Retractionum* libro, ubi hunc locum explicans Augustinus ita loquitur: *Potest videri falsa hæc Definitio, sed si diligenter excutatur, invenitur esse verissimè.* Peccatum quippè illud cogitandum est, quod tantummodo peccatum est, non quod etiam est pœna peccati. Item ex libro de *Natura & Gratia*, ubi proponitur objectio Pelagii ex secundo Hieronymi libro in *Jovinianum*: *Liberi arbitrii nos condidit Deus, neque ad Virtutes, neque ad vitia trahimur necessitate; alioquin ubi necessitas, neque corona est, neque damnatio.* Adquam objectionem respondit Augustinus, *Quis non agnoscat, quis non toto corde suscipiat, quis aliter neget conditam esse humanam creaturam? Sed in rectè faciendo ideò nullum est vinculum necessitatis, quia est Libertas Charitatis.* At, respondet Bellarminus, nihilo minus constanter adserimus, non posse locum Augustini ex libro de *Verà Religione* citatum ita exponi, ut ad solius Adami peccatum pertinere doceatur. Nam quod peccatum sit omninò voluntarium, & si non sit voluntarium, non sit peccatum, probat Augustinus ex communi consensu generis humani, dum dicit, *nullam hic indoctorum turbam dissentire.* At certè indoctorum turba & vulgus humani generis cum prædicat, non esse peccatum, quod voluntate non sit, sed necessitate, non respicit ad Adami peccatum, sed ad experientiam suam & naturale Lumen omnibus inlitum. Deinde adfirmat Augustinus, non debere corripri peccatores, si non voluntate, sed necessitate peccant; si autem non corripiantur, omnem de medio tolli Religionem. Ubi sine dubio non loquitur de Adamo, sed de peccatis, quæ fiunt ab hominibus, qui hoc tempore vivunt. Denique scribit Augustinus, ideò sine ullà dubitatione animas liberum habere voluntatis arbitrium, quod dubium non sit, multa fieri peccata: Ubi sicut absque controversia loquitur de peccatis, quæ nunc fiunt; ita etiam sine controversia intelligi debet de libero arbitrio, quod nunc est. Ad definitionem peccati propositam ex *Retractionibus* respondet Bellarminus, Augustinum voluisse significare, definitionem peccati, in quâ ponitur voluntarium, perfectissimè & plenissimè primo convenire peccato, sed tamen etiam cætera omnia peccata esse debere voluntaria, & alioquin non esse peccata. Quod autem dicit Augustinus, definitionem illam, nisi diligenter discutiatur, posse videri falsam, dicit id propter peccatum originale, quod minimum habet de voluntario, non propter actualia peccata, de quibus modò loquimur; quæ quidem adeò sunt manifestè voluntaria, ut de illis potissimum intelligatur, quod nulla hic doctorum paucitas, nulla indoctorum turba dissentiat. Distinguit igitur Augustinus quatuor genera peccatorum. *Primum* est, quod nullius præcedens est pœna; & tale fuit primum Adami peccatum, quod quia plenissimè voluntarium fuit, ideò fuit etiam plenissimè perfectissimèque peccatum. *Secundum* est eorum, qui dominantanti consentiunt cupiditati; quod quidem est aliquo modo pœna peccati, (nam cupiditas ex peccato est nata,) & est necessarium ex hypothesi, quoniam non potest non cadere is, in quo regnat cupiditas, absolute tamen non est necessarium, sed voluntarium, quia potest homo cum DEI auxilio facere, ut cupiditas in se non regnet, ac per hoc est etiam absolute simpliciterque peccatum. *Tertium* est infantum, qui contrahunt ex parentibus originale peccatum, & hoc non est voluntarium, nisi primi Parentis voluntate, & ideò non dicitur actuale, sed originale

NB.

nale, & est aliquo modo alienum, aliquo modo proprium, & simul est peccatum & pœna peccati. Et propter hoc, ut dixi, monet Augustinus, respiciendum esse ad primi hominis peccatum, si quis velit intelligere, quomodo peccatum omne, etiam originale, sit voluntarium. *Quartum* denique est eorum, qui peccant ex ignorantia cum id faciunt, quod ignorant, esse peccatum; atque hoc etiam est pœna peccati, quia ignorantia ex peccato est, & est aliquo modo voluntarium, sed voluntate facti, non voluntate peccati, quoniam volunt facere, quod faciunt, sed si scirent esse peccatum, non vellent facere, nec facerent. Et idcirco hoc est improprie voluntarium, proinde etiam improprie peccatum. Ad objectionem ex libro de *Naturâ & Gratia* Responsio est facillima, scribit porro Bellarminus. Non enim eo in loco negat Augustinus, peccatum esse voluntarium, sed addit, Gratiam esse necessariam ad peccata vitanda, quod nos non negamus. Atque utinam adversarii sic liberum arbitrium non oppugnant, quomodo nos Gratiam libentissimè gratissimè que defendimus!

Quartum hoc est Augustini Testimonium, quod sumitur ex libro de *duobus Animabus*, ubi sequentia habentur: *Peccatum est voluntas retinendi vel consequendi, quod iustitia vetat, & unde liberum est abstinere. Neque hic libri obscuri mihi scrutandi erunt, unde discerem, neminem vituperatione supplicio ve dignum, qui aut id velit, quod iustitia velle non prohibet, aut id non faciat, quod facere non potest. Nonne ista cantant in montibus pastores, & in theatris Poetæ, & indocti in circulis, & docti in Bibliothecis, & Magistri in Scholis, & Antistes in locis sacris, & in terrarum orbe genus humanum.* Et iterum hæc: *Peccatum teneri quæquam, quia non fecit, quod facere non potuit, summa iniquitatis est & insanæ. Quam ob rem illa anima, quidquid faciunt, si naturâ, non voluntate faciunt, id est, si libero ad faciendum & non faciendum animi motu carent, si denique his abstinendi ab opere suo nulla conceditur potestas, peccato earum teneri non possumus.* Ad hunc etiam locum, inquit Bellarminus, responderi non posse, Augustinum argumentari ex concessis, & non loqui ex mente propria, extra controversiam esse debet; siquidem Ipse se argueret insanæ, si crederet, peccati reum teneri eum, qui non habet liberum arbitrium, ut possit facere & non facere. *Calvinus* igitur more solito respondet, Augustinum loqui de peccato primi hominis, quod liberâ voluntate fuit commissum; & probat ex Opere RETRACTATIONUM, ubi recognoscens locum hunc sic ait: *Definitio peccati, quâ diximus, peccatum est voluntas retinendi &c. propterea est vera, quia id definitum est, quod tantummodo est peccatum, non quod est etiam pœna peccati.* At, respondet Bellarminus, non dicit Augustinus, solum illud verum esse peccatum, quod ita est peccatum, ut non sit etiam pœna peccati; & Augustinus secum ipso pugnaret. Quod si id, quod est pœna peccati, potest etiam verum esse peccatum, certè potest illi etiam definitio peccati convenire. Significat igitur Augustinus, illam definitionem, in quâ ponitur libertas ad utrumlibet, præcipuè Adami peccato convenire, quoniam illud ita liberè factum est, ut nulla fuerit necessitas peccandi, neque conditionalis, nec absoluta. Unde etiam paulò ante in eodem capite adposuit illam particulam præcipuè, dicens, *Peccatum, quod nusquam est, nisi in voluntate, illud præcipuè intelligendum est, quod iusta damnatio est consecuta.* Peccata verò, ita Bellarminus pergit, quæ cogente sunt cupiditate, de quibus loquitur hoc loco Augustinus, sunt quidem absolute voluntaria, & absolute illis convenit definitio proposita, habent tamen aliquid necessitatis admixtum, quoniam ex hypothesi, id est, nisi auxilio DEI reprimatur cupiditas, evitari non possunt, & ideo non tam perfecte illis convenit definitio peccati, ac peccato primi hominis conveniebat. Denique non velle Augustinum in Retractionibus dicere, Definitionem à se positam solum peccato primi hominis convenire, certissimum esse debet; nam Ipse dicit, *cantari à Pastoribus &c. neminem peccare, si non facit, quod facere non potest.* Certè autem, Pastores &c. cum illa cantant, non cogitant Adami peccatum, sed peccata sua sui que similia. Deinde, cum ibidem addit, *si anima nostra non habet liberum arbitrium ad faciendum & non faciendum, peccato ejus nos teneri non posse,* nonne apertissimè de nostro, non de Adami peccato, loquitur?

Quintum denique & ultimum Augustini Testimonium desumitur ex libro secundo *Actorum cum Felice Manichæo*, ubi hæc verba habentur: *Esse liberum arbitrium*

Et inde peccare quemque, si velit: non peccare, si nolit, non solum in Scripturis Divinis, quas non intelligitis, sed etiam in ipsius Manichei verbis tibi probo. Et infra: Audi ergo de libero arbitrio primo ipsum Dominum, ubi duas arbores commemorat, quarum mentionem ipse fecisti. Audi dicentem, aut facite arborem bonam & fructum eius bonum: aut facite arborem malam, & fructum eius malum. Cum ergo dicit, aut hoc facite, aut illud facite, potestatem indicat, non naturam: nemo enim nisi DEus facere potest arbores. Sed habet unusquisque in voluntate, aut eligere, quæ bona sunt, & esse arbor bona, aut eligere, quæ mala sunt, & esse arbor mala. Hunc locum Augustinus nusquam retractavit, notat Bellarminus. Nam libro Retractionum secundo hos recensens libros admonet e. 8. tantum, se non disputasse de Gratia, quia non erat necesse. Itaque vera esse omnia illa existimavit, nec pugnare libertatem arbitrii, ut reverà non pugnat, cum necessitate Gratia. Neque dici potest, illum argumentari ex concessis. Nam is, quocum disputabat, non concedebat, sed negabat liberum arbitrium, & ideo ex literis Divinis illud probandum suscepit. Calvinus igitur confugit ad suam veterem delibero primi hominis arbitrio cautionem. Sed hæc est jam intolerabilis impudentia, cum dicat Augustinus, esse liberum arbitrium, & unumquemque (non solum igitur Adamum) inde peccare, si velit: non peccare, si nolit, & id probet ex Evangelii testimonio, quod non ad Adamum, sed ad Judæos à Domino dictum erat. Et demique, cum Augustinus disputet adversus Manichæos, non de Adami peccato, sed de nostris, quæ illi liberum arbitrium negantes excusare, & in principem quendam tenebrarum referre solebant.

Atque hæc testimonia è libris Augustini ante hæresin Pelagianam scriptis, sequuntur nunc alia è Libris post eam scriptis, eò iterum ordine, quo Bellarminus ea collegit & exhibuit, iis prætermisissis, quæ in genere contra Calvinum monuit. Primum igitur est, quod in principio Operis de Gratia & libero arbitrio ita habet: Revelavit DEus per scripturas suas Sanctas, esse in homine liberum voluntatis arbitrium. Similia habet in Epistolis antehac non semel citatis & alibi multis in locis. Calvinus quidem responderet, Augustinum quoad nomen liberi arbitrii cessasse consuetudini jam inveteratæ, cui resistere non valuerit; quoad rem verò non agnosci ab Augustino libertatem arbitrii, nisi à coactione. At, ita Bellarminus regeat, si Augustinus prudenter cedendum esse judicavit consuetudini in Ecclesia receptæ per annos quadringentos, quanta est Calvinus temeritas, qui non cedendum esse judicat consuetudini jam per annos mille & quingentos inveteratæ! Deinde, si cupiebat Augustinus, uti judicet Calvinus, hoc nomen aboleri, quare non tentavit saltem id facere, quare non solum id non tentavit, sed contra potius eam consuetudinem diligentissimè fovit? Fovisse enim manifestissimè colligimus ex eo, quod Ipse monet, ut nemo propter Gratia predicationem negare audeat arbitrii libertatem. Credite, scribit, Divinis Eloquiis, quia liberum est hominis arbitrium. Et rursus: Quantum potuimus, egimus cum vestris & nostris fratribus, ut in Fide sanà catholicà perseverarent, quæ neque liberum negat arbitrium, & 47. sive in vitam malam, sive in bonam, neque tantum tribuit ei, ut aliquid sine Gratia valeat. Et iterum sub initium Operis de Gratia & libero arbitrio: Quoniam sunt quidam, qui sic Gratiam DEI defendunt, ut negent liberum hominis arbitrium aut quando Gratia defenditur, negari existiment liberum arbitrium, hinc aliquid scribere ad Vestram Charitatem, compellente Charitate curavi. Neque possunt hæc, scribit porro Bellarminus, detorqueri ad liberum arbitrium à solâ coactione; nam illud liberum arbitrium confiteretur Augustinus & consuetudinem esse monet, quod à Monachis Valentini, ad quem opus hoc scripserat, negabatur. Illi autem non negabant liberum arbitrium à coactione, sed à necessitate, quod solum difficulter cum Gratia conjungi posse videtur. Libertas enim à coactione facillimè cum Gratia copulatur, imò etiam cum Fato & quavis alia cum causâ determinante ad unum, & ideo nemo unquam negavit illud. Secundum porro testimonium ex illis sumitur locis, ubi recitantur hæreses Pelagii. Ubique enim Augustinus errores Pelagianos circa libertatem arbitrii enumerat, semper dicit, Pelagianos nimis multum libero tribuisse arbitrio; nusquam autem dicit errasse in eo, quod liberum prædicarent arbitrium. At certe, si adsertio liberi arbitrii esset erronea, ad errores Pelagii sine dubio pertineret. Nec solum Augustinus non ponit inter errores Pelagii, liberum agnoscere arbitrium, sed probat hoc in Pelagianis, dum scribit ad Bonifacium, eos in laude Legis ac liberi

- Lib. IV. *liberi arbitrii delitescere*; quia videlicet laudabant Pelagiani Legem & liberum arbitrium, quæ sciebant à Catholicis non negari. Et in Opere de Nuptiis & Concupiscentia scribit: *liberum in hominibus esse arbitrium, & Deum esse nascentium conditorem, utriusque dicimus; non hinc estis Cælestiniani & Pelagiani.* Denique valde ferebat ægrè Augustinus, quod Pelagiani dicerent, ab ipso liberum negari arbitrium; quod certe non tulisset ægrè, si credidisset, hæresin esse Pelagianam, liberum confiteri arbitrium, sicut hoc tempore non ægrè ferunt Lutherani & Calvinistæ, si dicamus, eos liberum arbitrium permutasse in servum. Ita in eodem opere de Nuptiis & Concupiscentia, ejusdemque libri eodem capite scribit: *Non est ita, ut loqueris, multum falleris vel fallere menditaris; non liberum negamus arbitrium.* Et in laudato opere ad Bonifacium: *Quis nostrum dicit, quod primi hominis peccato liberum perierit de genere humano arbitrium?*
- Lib. 1. cap. 2. Et in opere adversus Julianum: *Multò minus dicerem, quod me dixisse mentiris, liberum negari arbitrium, si Gratia commendetur, & negari Gratiam, si liberum commendetur arbitrium.* TERTIUM præterea testimonium ex illis sumitur locis, ubi inter hæreses Manichæorum numerat Augustinus, liberum negare arbitrium. Nam, ut omittam, scribit Bellarminus, tres de libero arbitrio libros, quos contra Manichæos propriè scriptos esse testatur in Retractionibus; certè in Opere ad Bonifacium apertissimè scribit, *Manichæos se manifestare, dum vituperare audent Legem, Nuptias, naturam, sanctos Testamenti veteris libros, & liberum Voluntatis arbitrium;* hoc est, ostendere se hæreticos manifestos, dum ista quinque negant & damnant, quæ Catholica recipit & commendat Ecclesia. Augustinus igitur Lutheranos & Calvinistas habet pro hæreticis manifestis, quia liberum Voluntatis arbitrium ita perspicuè negant & damnant, ut libros suos de servo arbitrio inscribere non vereantur. Nec recurrere poterit Calvinus ad liberum arbitrium à solâ coactione, cum certum sit, non hoc esse, quod Manichæi vituperabant. Quartum ex iis sumitur locis, ubi Augustinus argumenta profert pro libero arbitrio; siquidem iisdem argumentis probat liberum arbitrium post hæresin Pelagii exortam, quibus idem probabat ante illam. Nam in Libris de libero arbitrio & in libro de Verâ Religione, quos scripsit ante, quam nomen Pelagii cepisset audiri, probat Augustinus liberum arbitrium adversus Manichæos his potissimum rationibus, quod aliòquin tollatur *Judicium DEI, tollantur Leges, admonitiones, cohortationes, pene, premia, & alia id genus.* At iisdem omnino rationibus Idem probat liberum arbitrium in Epistolis suprà laudatis, ut & in libro de Gratia & libero arbitrio, quæ scripta constat occasione hæresis Pelagianæ; sic enim scribit in Epistola priore: *Si non est Gratia DEI, quomodo salvat Mundum? si non liberum est arbitrium, quomodo judicat Mundum?* Et iterum: *Nisi libero intelligeremus atque saperemus arbitrio, non nobis præciperetur dicente Scriptura, Intelligite inipientes in populo &c.*
- cap. 2. Et in opere de Gratia & libero arbitrio: *illa Præcepta Divina homini non prodesse, nisi liberum Voluntatis haberet arbitrium, quo ea faciens ad promissa perveniret premia.* Et infra: *Quomodo jubet, si liberum non est arbitrium?* Vides igitur, scribit Bellarminus, Augustinum non mutasse Sententiam de libero arbitrio propter exortam hæresin Pelagianam. Quintum nunc argumentum sumitur ex illis locis, ubi scribit Augustinus, liberum arbitrium adjuvari Gratia DEI; non enim adjuvatur, nisi id, quod est; nec auxilio eget libertas à solâ coactione, sed libertas à necessitate, addit Bellarminus. Sic in Epistola post octuagesimam nonâ scribit, *Valet liberum arbitrium ad opera bona, si Divinitus adjuvetur.* Et infra, *Neque enim voluntatis arbitrium ideo tollitur, quia juratur; sed ideo juratur, quia non tollitur.* Et hoc millies in suis contra Pelagianos Scriptis repetit. Sextum denique testimonium ex illis sumitur locis, in quibus docet verbis disertis, esse in potestate hominis velle & non velle. Ita in Expositione Psalmi septimi propè finem scribit, *Diabolo non consentire, in potestate nostrâ voluit esse, qui nos fecit.* Et in libro de Spiritu & Literâ, liberum arbitrium naturaliter adtributum à Creatore rationali animæ. *Illà vis est mediâ, quæ vel intendi ad Fidem, vel inclinari potest ad infidelitatem.* Et iterum, *Consentire DEI vocationi, vel ab eâ dissentire, propriè voluntatis est.* Atque sic latis probatum existimat Bellarminus, Augustinum arbitrii libertatem in eo sensu semper prædicasse, in quo nunc illud Catholica prædicat, semperque prædicavit Ecclesia.
- cap. 33. & 34. Sequntur nunc tandem octo Augustini testimonia pro Sententia Evangelicorum, ad quæ Bellarminus respondere tentat; quo successu, videbimus. Primum est ex
- cap. 30.

ex Enchiridio, quod ita habet: *Libero arbitrio male utens homo & se perdidit & ipsum. Nam cum libero peccaretur arbitrio, victore peccato amissum est & liberum arbitrium.* Bellarminus respondet, dicitur homo liberum perdidisse arbitrium, quia *deterius* illud fecit; quomodo dicitur perdere filium aut servum aut discipulum, qui nimia lenitate flagitiosum fieri sinit. Alioqui non periisse liberum arbitrium, neque extinctum esse, quasi non sit amplius in rerum naturâ, ex eo perspicuum est, quod Augustinus dicit, *& se perdidit, & ipsum.* Non enim se perdidit extinguendo ac perimendo, sed deteriorem efficiendo. Quemadmodum verò *deteriorem* fecerit, explicat, cum dicit, *victore peccato amissum esse liberum arbitrium.* Amititur enim liberum arbitrium, non cum perit, quod fieri non potest, sed *cum captivatur à Diabolo*, quomodo dicuntur amissa, quæ Belli tempore in hostium potestatem devenerunt. Undè etiam adfert Augustinus testimonium DOMINI dicentis, *Si vos liberaverit Filius, verè eritis liberi.* Et aperte dicit, *victore peccato amissum*, quia videlicet in potestatem victoris venit. NB.
 Explicabitur autem, addit Bellarminus, commodè totus hic locus ex Opere ad Bonifacium contra duas Pelagianorum Epistolas, ubi sic scribit Augustinus: *Quis nostrum dicat, quod primi hominis peccato perierit liberum arbitrium de humano genere? Libertas quidem perit per peccatum, sed illa, quæ in Paradiso fuit habendi plenam cum immortalitate iustitiam. Undè natura humana indiget Gratia Divina, dicente Domino, Si vos Filii &c.* Itaque liberum arbitrium perditum & amissum nihil est aliud, nisi *deterius* factum per captivitatem, qua periit libertas Gratiæ, non naturæ. *Secundum* est ex eodem ad Bonifacium Opere libroque & capite. Nam cum dixisset Augustinus, *non periisse liberum arbitrium de genere humano*, subjungit, *ideo non periisse, quia per illud peccant, quicumque cum delectatione peccant*; idque sapius repetit, ut videatur non agnoscere liberum arbitrium, nisi à coactione, & ad malum. Bellarminus prolixissimè respondet, Augustinus propter insidias Pelagianorum, qui ex libertate naturæ colligebant libertatem à peccato, vix unquam audet liberum adferre arbitrium, quin aliquid adjungat, undè possit intelligi, illud sine DEI Gratia non posse liberum esse à peccato. Id autem facilius adsequemur, inquit Bellarminus, si breviter exponamus Sententiam totius loci illius. Initio igitur proponit Augustinus objectionem seu verius calumniam Pelagianorum, qui de Catholicis ita loquebantur: *Dicunt illi, quia peccato primi hominis, id est, Adæ liberum perierit arbitrium, & nemo jam potestatem habeat bene vivendi, sed omnes in peccatum carnis suæ cogantur necessitate.* Hæc est Pelagianorum objectio, quæ calumniabantur Catholicos, quasi liberum negarent arbitrium, & indè callide intendebant efficere, ut Gratia DEI ad bene vivendum non videretur esse necessaria. Hanc fraudem Augustinus his detegit verbis: *Liberum, inquit, arbitrium defendendo precipitant, ut de illo potius ad iustitiam faciendam, quam de DOMINI adjutorio confidatur, ac in se quisque, non in DOMINO gloriatur.* Quibus verbis non negat, liberum debere defendi arbitrium, sed prohibet nimis multum illi tribui. Addit deindè superiorem refellens calumniam: *Quis autem dicat nostrum &c.* His verbis primò negat illam objectionis Pelagianæ partem, *Dicunt, quod primi hominis peccato liberum perierit arbitrium.* Deindè alteram explicat partem illam, *& nemo potestatem habeat vivendi bene*, dicens, *hominem non posse vivere bene sine auxilio Gratiæ, & in hanc incidisse miseriam per peccatum, à quo non liberamur, nisi per illum, qui dixit, si vos Filii &c.* Subjungit præterea probans ex eo, quod peccatur, liberum arbitrium non periisse. Nam, inquit, *liberum arbitrium usque adè in peccatore non perit, ut per illud peccent omnes maxime, qui cum delectatione peccant.* Non vult autem hoc loco Augustinus significare, libertatem arbitrii in eo sitam esse, ut quis cum delectatione peccet; Nam etiã si aliquis sine delectatione peccaret, ut qui Mortis metu Fidem negaret, liberè tamen peccate diceretur: sed indicare voluit, maximè liberè eos peccare, qui peccant cum delectatione, quoniam qui ejusmodi sunt, duplici gaudent libertate, unâ, quæ opponitur necessitati, quæque communis est omnibus, qui peccant, & dicitur propriè libertas naturæ seu arbitrii; alterâ, quæ opponitur servituti Justitiæ, & dicitur propriè libertas peccati, sive etiã servitus peccati, eadem enim est servitus peccati & libertas peccati, quoniam qui servus est peccati, liberè, NB.

Zzzz

berè,

cap. 3.

Lib. I.
c. 15.

cap. 30.

cap. 33.

berè, id est, libenter & cum delectatione peccat, sicut etiam eadem est libertas Justitiæ & servitus Justitiæ, quoniam qui servi sunt Justitiæ, libenter & cum delectatione faciunt Justitiam. Postremò refellit tertiam ejusdem Pelagianæ objectionis partem, sed omnes in peccatum carnis suæ coguntur necessitate, & ait: Non itaque, sicut dicunt nos quidam dicere, & iste audeat etiam scribere, omnes in peccatum velut invitati suæ carnis necessitate coguntur; sed si in eâ jam sunt atate, ut propria mentis utantur arbitrio, & in peccato suâ voluntate retinentur, & à peccato in peccatum suâ voluntate precipitantur. Neque enim agit in eis etiam qui suadet & decipit, nisi ut peccatum voluntate committant. Sed voluntas hæc, quæ libera in malis est, quia delectatur malis, idèo libera in bonis non est, quia liberata non est. Quibus verbis, inquit Bellarminus, respondet Augustinus directè ad illud, necessitate coguntur, & docet, non cogi, id est, non invitos trahi homines ad peccatum, sed liberrimè potius peccare, quoniam non solum libertate naturæ, sed etiam libertate peccati ut plurimum peccant homines. Et ne Pelagiani more suo colligerent, posse hominem peccatorem suis viribus benè facere, addit, voluntatem hominis impii, quæ est libera in malis libertate peccati, non esse in bonis liberam libertate Gratiæ, nisi prius à CHRISTO DOMINO liberetur. Tertium Augustini testimonium est ex Opere Retractionum, ubi sic scribit: *Qui cupiditati cogenti bonâ voluntate resistere non potest, jam hoc ita peccatum est, ut sit etiam pena peccati.* Et infra, *Quando tale est, ut idem sit & pœna peccati, quantum est, quod valet voluntas, nisi forte, si pia est, ut oret auxilium? In tantum enim libera est, quia in tantum liberata est.* Ex hoc loco colligitur, impiam voluntatem non esse liberam, sed omninò peccare ex necessitate, quoniam nihil potest in bono, ac ne auxilium petere quidem; & tamen verè peccat, quoniam alioquin non verè peccatum esset pœna peccati. Bellarminus respondet, Voluntas, quæ cogenti cupiditati resistere nequit, libera est absolutè, quoniam illa impotentia est conditionata, non absoluta; potest enim DEI auxilium implorare, quod si non facit, suâ facit culpa. Nemini enim deest auxilium, quo saltem vires possit à DEO petere. Quartum est ex Epistolâ post centesimam quadragesimâ & quarta, ubi hæc extant: *Sine Gratia DEI non potest esse voluntas libera, cum cupiditativus vincitibus & vincientibus sit subdita.* Bellarminus respondet, sine Gratia DEI, accipiendo Gratiâ largo modo pro auxilio necessario ad non peccandum non est voluntas libera quoad exercitium, id est, non habet usum liberi arbitrii, absolutè tamen est libera, quoniam auxilium Gratiæ necessarium ad non peccandum nulli deest. Simile est, si quis ita colligeret: Sine lumine non potest oculus cernere, igitur absolutè non potest oculus cernere. Et sæpè jam diximus, non negari à nobis Gratiæ necessitatem, dum adferimus arbitrii libertatem; id enim, quod volumus, hoc est: Præsente auxilio necessario posse hominem peccare & non peccare, neque contrarium hujus Sententiæ in Augustini Libris unquam reperietur. Quintum est ex libro de Spiritu & Litera: *Per legem cognitio peccati, per Fidem impetratio Gratiæ contra peccatum, per Gratiâ sanatio animæ à vitio peccati, per animæ sanitatem libertas arbitrii, per arbitrii libertatem dilectio Justitiæ, per dilectionem Justitiæ impletio Legis.* Et infra, *ut quid miseri homines audent superbire de libero arbitrio ante, quam liberentur, nec attendunt, in nomine liberi arbitrii sonare libertatem &c.* Bellarminus respondet, loquitur Augustinus hoc loco apertissimè de libero arbitrio, ut denominatur à libertate Gratiæ, non à libertate naturæ. Nam si libertas naturæ, id est, liberum arbitrium propriè dictum inciperet primùm in nobis esse post Fidem & Justificationem, quo modo idem Augustinus in eodem libro diceret, *liberum arbitrium naturaliter adtributum animæ esse vim illam mediam, quâ vel intendi ad Fidem, vel inclinari ad infidelitatem potest?* Quo enim modo intenditur ad suscipiendam Fidem, si non incipit existere, nisi post Fidem? Loquitur igitur de libertate Gratiæ, per quam Anima sanata viam mandatorum DOMINI cum delectatione currit; de quâ loquitur etiam in libro de Correptione & Gratia, cum ait: *Voluntas humana non libertate consequitur Gratiâ, sed Gratia libertatem.* Sectum ex eodem libro de Correptione & Gratia, ubi sequentia leguntur: *Si relinqueretur ipsis sua voluntas, ut in Adjutorio DEI manerent, si vel-*
lent,

lent, inter tot & tantas tentationes infirmitate sua voluntas ipsa succumberet, & ideo ^{cap. 12.} perseverare non possent, quia deficientes infirmitate nec vellent. Videtur enim hoc loco Augustinus dicere, justos homines etiam cum adiutorio Gratiae animam sanantis non posse perseverare in operibus bonis, nisi à Spiritu DEI perpetuò agantur; atqui hoc est non habere liberum arbitrium ad utramque partem. *Bellarminus respondet*, Augustinus significat, non sufficere homini post lapsum primi hominis adiutorium Gratiae habitualis, (id enim vocat adiutorium, in quo permanet homo, si vult; quod etiam in eodem loco cum alimentis comparavit, quibus utimur, si volumus, si nolimus, non utimur,) sed necessarium esse præterea propter tentationes auxilium DEI protegens & dirigens, sine quo etiam iusti perseverare non possent, quia deficientes infirmitate nec vellent. Cæterùm hæc impotentia non est absoluta, sed conditionalis. Quamvis enim non possit homo iustus sine auxilio speciali perseverare in operibus bonis, absolute tamen potest, quoniam DEUS non deserit, nisi desertus. Quocirca in eodem libro idem Augustinus dicit, non posse eos excusari, qui non perseverant, quoniam poterant perseverare, si vellent. ^{cap. 7.} *Septimum* est iterum ex eodem libro, ubi cum dixisset Augustinus, eos, qui peccant, peccare per liberum arbitrium, corrigit se continuo, ac dicit, *Arbitrium, inquam, liberum, sed non liberatum.* ^{cap. 13.} Videtur enim dicere voluisse, arbitrium esse liberum nomine, non re. *Bellarminus respondet*, Augustinus propter Pelagianos arbitrium vocat liberum, non liberatum, quoniam sine Gratia DEI servum est peccati, licet sit liberum à necessitate naturali, quod sæpius se jam dixisse monet Bellarminus. *Octavum* denique est ex libro de Perfectione Iustitiæ, ubi hæc sunt: *Per libertatem arbitrii factum est, ut homo* ^{resp. 31.} *non esset cum peccato; sed jam pœnalis vitiositas subsecuta ex libertate fecit necessitatem.* Et infra, *Quia peccavit voluntas, secuta est peccantem dura habendi peccatum necessitas, donec tota sanetur infirmitas.* Bellarminus respondet, Multiplex est necessitas, sed non omnis repugnat arbitrii libertati. *Prima* est patiendi motus carnis repugnantes legi mentis. Nam iustissimi etiam quique dicere *possunt* cum Apostolo ad Romanos, *Sentio Legem in membris meis &c.* Sed hæc non repugnat libero Volun- ^{cap. 7.} tatis arbitrio. Quoniam etiam si *necessariò* motus illos sentimus, non tamen necessariò consentimus, & tunc cum Apostolo dicimus, si quod nolo facio, jam non ego operor illud &c. *Secunda* est peccandi ex ignorantia, nam delicta quis intelligit? Sed neque hæc libero repugnat arbitrio; quoniam etiam si non possumus quædam non ignorare, tamen possumus non velle ignorare. Ille enim reprehenditur, qui noluit intelligere, ut ageret bene; non qui voluit & non potuit. Atque de his necessitatibus loquitur Augustinus in priore objectionis parte, nam subiungit ibidem: *Vnde ad DEVM fides clamat, De necessitatibus meis educ me;* sub quibus positi vel non possumus quod volumus intelligere, vel quod intelleximus volumus nec valeamus implere. *Tertia* necessitas est Gratiae Divinæ tam ad remissionem peccati contracti, quam ad ea vitanda, quæ possunt contracti. Sed neque hæc liberum tollit arbitrium, quoniam DEUS nemini necessarium denegat adiutorium. *Quarta* est habendi peccatum aliquod veniale. Nam homines iusti etiam quotidie habent necesse illà ad DEVM Oratione, *Dimitte nobis debita &c.* At neque hæc necessitas pugnat cum arbitrii libertate, quoniam si ratio vigilat, ut debet, singula possumus vitare venialia, quamvis fieri nequeat, ut omnia vitemus sine privilegio speciali. Et de hæc necessitate loquitur Augustinus in parte objectionis posteriore, ut perspicuum est legenti locum. Imò totus liber ideo de *Perfectione iustitiæ* est inscriptus, quoniam hoc potissimum agit, ut adversus Pelagianos probet, non posse in hæc vitâ nos ita perfectè Iustitiam adimplere, ut non semper Oratio illa sit necessaria, *Dimitte nobis debita &c.* *Quinta* tandem necessitas est faciendi malos actus positâ malâ & efficaci voluntate. Nam qui efficaciter vult finem, non potest non velle media, quæ ad eum finem iudicat esse necessaria. Ita qui vehementer odit aliquem; non potest illi ex animo benefacere. Sed neque hæc necessitas repugnat libertati, quia conditionalis est, non absoluta; potest enim homo, si velit, non velle finem istum efficaciter, ex cuius amore ad eligenda media quodam modo cogebatur. Sola igitur illa necessitas libertati propriè repugnat, quæ facit absolute,

ZZZZ 2

ut

ut homo non sit Dominus propriæ voluntatis, quam necessitatem in Augustini libris adversarii, quantumvis Augustinum jactitent esse suum, nunquam poterunt demonstrare.

Atque hæc omnia ad nauseam ferè Bellarminus pro Arbitrii in homine post Lapsum libertate contra Evangelicos, quibus etiam accenset Calvinum, Ejusque sequaces, manifestum est tamen, horum ab illorum Sententia planè aliam esse, a quibusque fulciri hypothèsibus, alias insuper exindè deduci, ut ut iisdem & similibus ferè tam ex orthodoxâ Antiquitate, quam Sacro Codice utantur argumentis & rationibus, quod Scripta utrorumque conferenti non potest esse incognitum. Notionibus, quod Scripta utrorumque conferenti non potest esse incognitum. Notionibus, quod Scripta utrorumque conferenti non potest esse incognitum. Notionibus, quod Scripta utrorumque conferenti non potest esse incognitum. Notionibus, quod Scripta utrorumque conferenti non potest esse incognitum.

stri hic quoque muneris est, ad illud respicere tantum, quod ad Evangelicorum de arbitrii post Lapsum ante Conversionem Servitutis sententiam ex Augustini auctoritate confirmandam & defendendam contra Bellarminum videtur pertinere, iis Examini seriò expositis, quibus Sanctum Doctorem ab eâ alienum eidemque contrarium ostendere & omni conatu evincere laboravit. Ut autem hoc eò majori cum profectu fiat, necessum est omnino, ut Lector Veritatis studiosus ea repetat, quæ supra ad librum hujus Controversiæ de Gratia & libero arbitrio tertium ex *Hilsemano* sunt adducta, utpote ex quibus sufficienter Status Quæstionis, quem hic Bellarminus non distinctè satis exhibet, erit manifestus, ne animus cogatur in incerto vagari; unde etiam patescet, quid ad pleraque Bellarmini argumenta & rationes ex Augustino juxta ductum *Iansenii* sit respondendum, quem hic non plane nullius operæ pretium præstitisse, ibidem contra *Petavium* prolixè ostensum est. Speciàtim quod argumenta ex ratione deducta & auctoritate Augustini stabilita adtinet, *primum* ex libro de Verâ Religione desumptum ubi & in antecedentibus accipit responsum sufficiens, hoc tantum nunc addito, Bellarminum in explicatione responsi, quod Augustinum in libro de *Perfectione Iustitiæ* Pelagianis, ad peccati Voluntarium, tanquam rationem ejus formalem, provocantibus dedisse monet, nobis gladium contra seipsum in manus dare, dum ex mente Patris augustissimi scribit, *ante peccatum Adami fuisse libertatem vivendi in homine sine peccato omni, nunc autem esse necessitatem habendi aliquod peccatum*, quo ipsomet ignarus Evangelicorum Sententiam expressit, nisi forsitan aliquid aliud subdolè velit insinuare. Accedit, quod Augustinus ipse in citato de *Perfectione Iustitiæ* libro, hanc suam & Orthodoxam ac Evangelicam verè mentem, in Responzione ad tres primas Quæstiones sufficienter, ut nullo opus habeat interprete, expressit, scribens, *Vitari posse peccatum, si natura vitiosa sanetur Gratia DEI per Dominum nostrum Iesum Christum. Ut autem sanemur, invocamus Eum, cui dicitur in Psalmis, de necessitatibus meis dabo me.* Præterea, *naturale non esse peccatum, sed natura (præsertim) vitiosa, unde factus sumus natura filii iræ; parumque esse ad non peccandum Voluntatis arbitrium, nisi adjuvetur Gratia Dei per Dominum nostrum Iesum Christum.* Et quia terminus adjutantis Gratiæ videtur esse ad mentem & sensum doctrinæ partim Pelagianæ, partim Scholasticæ, quæ ex illa ducit originem, ideò ex aliis Augustini Scriptis, quid per eam voluerit intellectum, indagari debet. In Opere nimirum contra duas Pelagianorum Epistolas circa finem, ubi prolixè Gratiam DEI, cupiditatem & desiderium in nobis prævenientem commendavit, ostendens, & initium & perfectionem Charitatis esse ex DEO, neque nos ullâ ratione priores, DEUM verò posteriorem esse, utpote sine quo nec incipere quidem boni, nec perficere valeamus, ita tandem decernit: *Bonum hominis propositum adjuvat quidem subsequens Gratia, sed neque ipsum esset, nisi Gratia præcederet. Studium quoque hominis, quod dicitur bonum, quamvis cum esse cæperit, adjuvetur Gratia, non tamen incipit sine Gratia &c.* Insuper in Enchiridio ad Laurentium post Oracula Pauli hæc pertinentia sufficienter enucleata aptissimè & ad Institutum præfens accommodatissimè scripsit: *Propterea rectè dictum intelligitur, non volentis, neque currentis, sed miserentis est DEI, ut totum detur DEO, qui hominis voluntatem bonam & preparat adjuvandum, & adjuvat preparatam. Præcedit enim bona hominis voluntas multa DEI dona, sed non omnia; quæ autem non præcedit ipsa, in eis est & ipsa. Nam utrumque legitur in Eloquentiis sanctis, Et Misericordia Ejus prævenit me, & Misericordia Ejus sublevetur me. Notentem prævenit, ut velit; volentem subsequitur, ne frustra velit.* Quæ ibidem

lib. II.
cap. 9.

cap. 32.

Rom. 9.

sequuntur de precibus vel pro hostibus, vel pro nobismet ipsis ad Deum fundendis proximè suum habebunt locum. Quæ circa secundæ rationis defensionem de Bonorum Operum in statu Gratiæ factorum merito habet Bellarminus, post hæc peculiarem requirunt Tractatum, quorsum hæc debent reservari. Nunc illud tantum veniit observandum, agrè non debuisse Bellarminum fete provocacionem Evangelicorum ad Augustini testimonia contra operum merita extra & ante Gratiæ statum facta, si ad animum revocasset propriam & sociorum Doctrinam de præparatione ad Gratiam & dispositionibus ad Justificationem, Merito item congrui, atque hinc Gratiæ etiam congruâ, de quibus partim jam est actum, partim in sequentibus agetur ordine. Fraus igitur nulla est, quam Bellarminus Gratiæ defensoribus adscripsit, multò minus mendacium, quod idem imputat iisdem, dum ex Augustino omne Meritum negant præcedere Gratiam, & simul post Gratiam viribus arbitrii etiam liberati à jugo peccati ac ejus dominii Meritum propriè sic dictum adscribere verentur; summam videlicet operum, etiam quæ videntur optima coram hominibus, in oculis DEI imperfectionem non tam humiliter, quam veraciter agnoscentes & deplorantes, ut suo dicitur uberius loco. Ad tertiam rationem Augustini autoritate ex libro de Spiritu & literâ munitam in antecedentibus non semel est responsum. Id tantum in gratiam Lectoris nunc repeti debet, quod ibidem, ubi Bellarminus suæ opinionis erroneæ fundamentum putavit esse, pro Sententia Evangelicorum verbis quàm maximè perspicuis legitur: *Quando DEUS agit cum animâ rationali, ut Ei credat, (neque enim credere potest quolibet arbitrio, si nulla sit suasio vel vocatio, cui credat,) profectò & ipsum velle credere DEUS operatur in homine, & in omnibus Misericordia Ejus prævenit nos. Consentire autem vocacioni, vel ab eâ dissentire, propriæ voluntatis est.* Quod ne videatur antecedentibus contrariari, ac voluntati in adfentiendo proprias sine Gratiæ vires adscribere, in proximè sequentibus explicat uberius: *Quæ res non solum non infirmat, quod dictum est, Quid habes, quod non accepisti, &c. verum confirmat etiam. Accipere quippè & habere Anima non potest dona, de quibus hoc audit, nisi consentiendo; ac per hoc, quid habeat, & quid accipiat, est DEI, accipere autem & habere utique accipientis & habentis est.* Eti verò diversitatem in consentiendo & dissentiendo accuratius scrutari & penetrare Augustinus ibi non fuerit ausus, sufficere tamen in præsentii negotio potest, quod ipsam adfentiendi voluntatem DEI Gratiæ in solidum adscripserit. In quarta Rationis defensione provocat Bellarminus ad varia Augustini Scripta, videlicet librum de *Correptione & Gratiæ*, de *Gratiæ & libero arbitrio*, & Epistolam Ejus quadragesimam sextam, ex quâ etiam aliquod adducit argumentum, sed aliquâ & potiori parte truncatum & mutatum, quod pleniori textu circa finem Epistolæ ira legitur: *Nisi libero intelligeremus arbitrio atque saperemus, non nobis præciperetur dicente Scripturâ, Intelligite ergò, qui insipientes estis in populo, & stulti aliquando sapite. Eo ipso quippè, quo præceptum & imperatum est, ut intelligamus atque sapiamus, nostram requirit obedientiam, quæ nulla potest esse sine libero arbitrio. Sed si posset hoc ipsum sine adjutorio DEI gratiæ fieri per liberum arbitrium, ut intelligeremus atque saperemus, non diceretur DEO, Da mihi intellectum, ut discam Mandata tua &c.* Ex quibus, ultimis præsertim verbis patet, Augustinum non agere de homine ante vel extra statum Gratiæ, sed converso jam atque in Statu Gratiæ constituto, qualis fuit David, ulteriorem in cognitione Voluntatis Divinæ progressum imperfectionis suæ memor fiducialiter rogans, omnibus ad perfectionis debitæ statum pio conatu tendentibus in exemplum ac laudatu dignam Imitationem. Insuper quo sensu Augustinus hic accepit verba ex Psalmo nonagesimo & quarto de insipientibus in populo, quos gentibus extra Ecclesiam versu sequenti notanter opponit & contradistinguit, eodem quoque voluit intelligi ea, quæ in libro de *Correptione & Gratiæ* hic & ibi prolixè habet, nullo planè modo sibi metipsum contrarius. Et quia in quarto hoc argumento Bellarminus in subsidium pro libero hominis arbitrio vocat etiam Divinas cohortationes, Præcepta & Monita, interque alia Augustini Opera provocat quoque ad librum de *Gratiæ & libero arbitrio*, inde mereatur omninò in antecessum, donec Quæstio hæc uberius tractabitur, Ejus Sententia ex eodem huc adponi, ut, num libero hominis arbitrio aliquid accedat, ritè cognoscatur. Ita autem ibi scribit inter alia: *Meminerimus, DEUM*

dicere, Convertimini, & vivetis; cui dicitur, Convertite nos DEUS. *Meminerimus, DEum dicere, projicite à vobis omnes impietates vestras; cum ipse justificet impium. Meminerimus, ipsum dicere, facite vobis cor novum & spiritum novum; qui dicit, Dabo vobis cor novum, & spiritum novum dabo vobis. Quomodo ergo, quod dicit, facite vobis, hoc dicit, dabo vobis; quare jubet, si ipse daturus est? Quare dat, si homo facturus est; nisi quia dat, quod jubet, & adjuvat, ut faciat, cui jubet. Addit, quod omnino hic ulterius observandum est: Semper est autem in nobis libera voluntas, sed non semper est bona. Aut enim à justitia est libera, quando servit peccato, & tunc est mala; aut à peccato libera est, quando servit justitiae, & tunc est bona. Gratia vero DEI semper est bona, & per hanc fit, ut homo sit bonæ voluntatis, qui prius fuit voluntatis mala.* Equidem videri posset Bellarminus ex his Augustini verbis aliquid in suæ opinionis emolumentum elicere potuisse, dum expressè hominis voluntatem sive bonam, sive malam semper esse dicit liberam; nisi utrique aliquod adscripsisset servitium, in bonâ quidem justitiæ, in malâ autem peccato addictum, hæc cum differentia, quod servitus justitiæ propius respicit Libertatem, servitus autem peccati propius ad tyrannidem & illam necessitatem inclinat, quæ hominem quasi liberè captivum detinet, & nolentem volentem ad mala quævis trahit & allicit. In eodem Opere, & capite quidem sequente rationem Mandati Divini contra Pelagianos ita explicat Augustinus: *Idcirco jubet aliqua, quæ non possumus, ut non veremus, quid ab illo petere debeamus. Ipsa est enim Fides, quæ orando impetrat, quod Lex imperat.* Quibus verbis dum Orationis vim impetrantem adscribit Fidei, clarum est esse ei sermonem de Libertate arbitrii non ante, sed post Conversionem. Pertinent hæc iis subjungenda, quæ paulò ante ex *Enchiridio* ad Laurentium circa primæ Rationis Bellarmianæ discussionem fuerunt adducta, & insequentibus etiam poterunt inservire: *Cur admonemur orare pro inimicis nostris, utique nolentibus præ vivere, nisi ut DEus in illis operetur & velle? Item, cur admonemur petere, ut accipiamus, nisi ut ab illo fiat, quod volumus, à quo factum est, ut velimus? Oramus ergo pro inimicis nostris, ut Misericordia DEI præveniat eos, sicut prævenit & nos; Oramus autem pro nobis, ut Misericordia Ejus subsequatur nos.* Nota Lector optime verba, quæ de DEO habet Augustinus, à quo factum est, ut velimus; & simul observa, quod non licet, oramus pro nobis, ut Misericordia DEI præveniat, verùm subsequatur nos. Accedat pro vero sensu Mandatorum DEI contra arbitrii libertatem exindè defensam à Bellarmino illud etiam, quo Augustinus secundum contra duas Pelagianorum Epistolas librum notanter obsignavit: *Nihil in Scripturis sanctis homini à Domino juberi video propter probandum liberum arbitrium, quod non inveniatur vel dari ab Ejus bonitate, vel posci propter adjutorium Gratiæ demonstrandum; nec omnino incipit homo ex malo in bonum per se idcirco commutari, nisi hoc agat in illo indebita & gratuita DEI Misericordia.* Non potuisset Augustinus Bellarmini rationem pro libero arbitrio ex Mandato DEI deluntam expressius refutare, ut non immeritò hic etiam videri possit mirum, quod Bellarminus ad Augustini contentum fuerit aulus provocare, quem sibi habuit è diametro adversarium & contradictoriè repugnantem.

Hisce nunc observatis, patet facilè, quid respondendum sit ad ea, quæ Bellarminus in primâ classe testimoniorum Scripturæ, mandata DEI inculcantium, ex Augustini Sententia propoluit. Etiam si enim in laudato Opere de *Gratia & libero arbitrio* dicit Sanctus Pater, *revelasse DEum in Scripturis sanctis liberum Voluntatis in homine arbitrium*, (quod nemo negat Evangelicorum de homine, post Conversionem quoad spiritualia, aut ante Conversionem, quoad moralia, civilia, œconomica, naturalia, quamvis & hoc sano sensu sit accipiendum;) adductis è Sacrà Scriptura utriusque Testamenti pluribus testimoniis, DEI mandata vel ad bonum faciendum, vel ad malum evitandum exhibentibus; tamen præter id, quod omnia hæc mandata, ad non itegenitos & extra Ecclesiam, sed ad regenitos & in Ecclesia constitutos sunt directa, varique generis, nec ad uniusmodi personas dicta vel scripta, quod diligens eorundem consideratio sufficienter docet, paulò ante ex eodem libro fuit ostensum, quomodo hæc & similia DEI ad homines mandata debeant intelligi, & quod ex proximè laudato contra duas Pelagianorum Epistolas Opere repetendum est, Doctor augustissimus clarè satis mentem suam de hæc Quæstione aperuit, dum propter probandum liberum arbitrium, quod Pelagianum olim

olim in homine post lapsum ante Conversionem defendebant, & hodie Doctores Scholastici illorum vestigia prementes rigidissime ut plurimum tuentur, *nihil in Scripturâ Sacra homini à DEO juberi observavit*, contra quod testimonium sanè luculentissimum quid excipi possit aut urgeri cum aliquâ ratione, non video. In cæteris testimoniorum classibus usque ad quintam etsi Bellarmino nulla fuerint ad manus ex Augustino subsidia, non tamen præter rem erit, breviter ostendere, Evangelicis non desse, quæ ex Eodem opponant Bellarmino. Et quidem ad classem *Secundam*, quæ promissiones DEI conditionatas exhibent, undè libertatem arbitrii posse probari putavit Bellarminus, retulit in primis locum ex Esaiæ primo capite satis notum, ubi Deus populum sequentibus per Prophetam verbis est adlocutus, *si volueritis, bona terræ comedetis &c.* Atqui dum *Julianus* Pelagii hyperaspites pro arbitrii libertate hoc inter alia objecit Augustino, uti in posthumo contra Eum opere docet, sequenti responso nullitatem consequentiæ & in genere & in specie ostendit: *Convenit Scriptura plerumq; hominis voluntatem*, lib. I. c. 91. *ut quod non habet & non potest, admonitus sentiat, & ab eo, à quo omnia sunt bona, indigens poscat.* Propterea per Prophetam dictum est, *si nolueritis & non audieritis me &c.* ut cum invenissent in semetipsis victrices ad propellendum in malum cupiditates, scirent, à quo deberent poscere auxilium. Ita in sæpè hæcenus citato ad Bonifacium contra duas Pelagianorum Epistolas Opere circa idem Esaiæ dictum ab iis objectum sequentia observat Augustinus: *Quod adversus Manichæos liberum laudant arbitrium, adhibentes testimonium Propheticum, quid eis hoc prodest; quandoquidem non tam contra Manichæos defendunt, quam contra Catholicos extollunt liberum arbitrium? Sic enim volunt intelligi, quod dictum est, si volueritis & audieritis me, tanquam in ipsâ voluntate precedente sit meritum consequentis Gratiæ; atque sic Gratia jam non sit gratia, quæ non est gratuita, cum redditur debita.* Si autem sic intelligerent, quod dictum est, si nolueritis, ut etiam ipsam Voluntatem bonam præparare illum confiterentur, de quo scriptum est, *Præparatur voluntas à Domino, tanquam Catholici uterentur hoc testimonio, & non solum hæresin veterem Manichæorum vincerent, sed novam Pelagianorum contererent.* Sic in libro de Perfectione Justitiæ ad Cœlestium non procul à fine de hujus Dicti & similium sensu ita scribit: *Magnum aliquid pro causâ suâ invenisse se arbitratus est, nimirum Cœlestius, apud Esaiam Prophetam, quia DEVS dixit, si volueritis, &c. Quasi non Lex tota hujusmodi conditionibus plena sit, aut ob aliud superbis ista Præcepta sint data, nisi quia Lex prævaricationis gratia est posita, donec veniret Semen, cui promissum est.* Undè subintravit, ut abundaret delictum, & ubi abundavit delictum, superabundavit Gratia; id est, ut acciperet Rom. 5. *homo præcepta superbe de suis confidens viribus, in quibus deficiens & factus etiam prævaricator Liberatorem Salvatoremque requireret, atque ita cum timor Legis humilem factum tanquam Pædagogus ad Fidem Gratiæq; perduceret.* De cæteris ad secundam hanc classem dictis agetur inferius ex Augustino in discutendâ Quæstione de possibilitate Legis implendi; sufficit nunc interea ostendisse uno saltem Exemplo, quàm impertinenter Bellarminus ad hæc in præsentī Controversiâ provocarit. Circa tertiam classem testimoniorum, quæ per hominem stetit docent, quò minus bene ageret & peccata vitaret, præterquam, quod dicta ex utroque Testamento collecta iterum non sunt ejusdem generis, id ex antehæc de peccato originali ad Augustini mentem dictis nunc venit breviter repetendum, quod Bellarminus ad ejus extenuationem hic etiam voluit legi, Malitiam ex primo Parentum peccato contractam non esse culpam, sed pœnam, contra expressissimam Augustini Sententiam, quæ in priore contra Julianum Opere his exhibetur verbis: *Sicut cæcitas cordis, quam solus removet illuminator Deus, & peccatum est, quo in DEUM non creditur, & pœna peccati, quâ cor superbum dignâ punitur animadversione, & causâ peccati, cum aliquid mali committitur cæci cordis errore; Ita Carnis concupiscentia, adversus quam bonus concupiscit Spiritus, & peccatum est, quia in eo illi inobediencia contra dominatum mentis, & pœna peccati est, quia reddita est merito inobediens, & causâ peccati, defectione consentientis vel contagione nascentis.* Clarissime contra Bellarminum. Ad quartam testimoniorum classem, quæ de tentationibus agunt, quibus hominum vires exaltare dicitur DEUS, citatis eam in rem duobus è Deuteronomio locis, ut ostendatur, nullam exinde messim expectandam esse doctrinæ de libero hominis arbitrio vel ante Conversionem, qui status hic præsertim attenditur, vel etiam post Conversionem; sufficere nunc potest brevissima paraphrasis, quâ posterius ex Deuteronomio dictum à Bellarmino adductum nervosissime

- Epist. 121. c. 15. explicavit Augustinus, scribens, *Dicitur est, tentat vos Dominus DEUS vester, ut sciatis, si (vel, an) diligatis Eum, hoc est, ut scire vos faciat.* Quibus verbis paucissimis nihil rotundius & ad exprimendam Mentem Divinam, & ad retundendam liberi hominis arbitrii gloriam potuit dici & scribi. Sequitur quinta classis, quæ duplex cum autoritate Augustini exhibet testimonium, ad demonstrandum, habere hominem ex arbitrii libertate dominatum, per quem possit adpetitum, videlicet vitiosum, redigere in ordinem & subjugare. De utroque videndum, an Bellarminus potuerit rite ad Augustini consensum hic etiam provocare. Priori continentur verba DEI ad Cainum post Sacrificium sine Fide oblatum: *Ad te conversio ejus, & tu dominaberis illius.* Ad horum sensum quia Bellarminus Augustini verba nimis pauca protulit, potiora autem huc pertinentia omisit, ne fraus esset manifesta, ideo pleniori textu debent adduci, quæ sic habent: *DEUS Cainum non dimittens sine mandato sancto, justo & bono, inquit, Quiesce, ad te enim conversio ejus, & tu dominaberis illius. Numquid fratris? absit, cujus igitur, nisi peccati? Dixerat enim, peccasti? addit tamen deinde, Quiesce &c. Potest quidem ita intelligi, ad ipsum hominem debere esse conversionem peccati, ut nulli alii, quam sibi sciat tribuere debere, quod peccat. Hæc est enim salubris Pœnitentiæ medicina, & veniæ petitio non incongrua, ut ubi ait, ad te enim conversio ejus, non subaudiatur, & veniæ petitio non incongrua, ut ubi ait, ad te enim conversio ejus, non subaudiatur, NB. crit, sed, sit, præcipientis videlicet, non prædicentis modo. Tunc enim dominabitur quisque peccato, si id sibi non defendendo proposuerit, sed pœnitendo subjecerit; alioquin & illi serviet dominanti, si patrociniū adhibuerit accidenti. Et post aliqua: Hoc præcepit DEUS huic, qui facibus invidia inflammabatur in fratrem, & quem debebat imitari, cupiebat auferre, Quiesce, inquit, id est, manus à scelere contine, non regnet peccatum in tuo mortali corpore ad obediendum desideris ejus, nec exhibeas membra tua iniquitatis arma peccato; ad te enim conversio ejus, dum non adjuvatur relaxando, sed quiescendo frenatur. Et tu dominaberis illius, ut, cum forissecus non permittitur operari, sub potestate mentis regentis & benevolentis, advescat etiam intrinsecus non moveri. Et ne videatur Augustinus circa hanc verborum DEI explicationem dubius esse, scribens, potest ita intelligi, notandum est, Eum alibi etiam & antehæc, nimirum in Opere contra Faustum, similiter ea intellexisse, ubi sequentia de Caino legi voluit: Si obtinuerat perisset Deo, dicenti, Quiesce, ad te enim conversio ejus, & tu dominaberis illius, ad se convertisset peccatum suum, sibi hoc tribuens, & confitens Deo, atque sic adjutus indulgentiæ gratia ipse suo dominaretur peccato, non illo sibi dominante servus peccati fratrem occideret innocentem. Quid autem, quæso, hæc sibi volunt, ut liberum hominis arbitrium post lapsum ante Conversionis gratiam inde possit exculpi, cum DEO hic sermo fuerit cum Caino, homine quidem malo & hypocrita, qui tamen erat membrum Ecclesiæ visibilis Adamicæ, in Statu reconciliationis gratiosæ & fœderis Messiani positæ, cui uti Deus pro libertatis suæ œconomia se suamque Voluntatem revelavit, & vires ad interveniendum sibi contulit, ita cultum ejus publicum privatumque, si absque hypocriti fuit, gratum habuit & acceptum; in quo dum Cainus Gratia hæc restituta libertatis arbitrii ad illaudatam utriusque Parentis imitationem nefarie abusus impiegit, adque malum, sub larvâ tamen Pietatis, imprimis ad odium erga Fratrem omni ex parte hic innocentem seduci se passus est, gravissimam ex ore DEI audivit adhortationem, monentis ipsum serid, & quid observare ex debito teneatur, & quid cavere possit, si tanquam homo non extra Fœdus gratiæ constitutus, sed ejusdem cum Fratre & Parentibus ex singulari favore particeps mediis Divinitus concessis velit uti, sequemet ipsum non ultrò mancipium dare vel facere peccato. De Sententiâ eorum, qui cum Calvino hæc verba referunt ad Abelem, non peccatum, alibi & aliàs agitur. Restat alterum in hæc quinta testimoniorum classe dictum, ex Ecclesiastico Syracidis desumptum, pro cuius & autoritate Canonica & valore ad præfens de arbitrii libertate negotium Bellarminus disputat ex Augustino, illam probare conatus ex Opere de doctrina Christiana, hunc ex Opere de Gratia & libero arbitrio. De utroque aliquid est monendum. Et quidem autoritatem hujus libri Canonice quod attinet, verum est, Augustinum in Opere laudato hunc Syracidis librum recensere inter Scriptores Testamenti veteris Canonicos. Sed dudum monuerunt Evangelici, præter Concilium ordine & numero tertium Carthaginense, ad quod Scriptores Papæ ut plurimum in hæc Controversia solent provocare, uti superius in loco id etiam est observatum, Augustinum quoque vocabulo Canonis sensu laxiori solere uti, pro Canone lectionis Ecclesiasticæ, quod Cajetanum agnovisse constat. Hanc*

1. 15. de Civ. Dei, cap. 7.

lib. 12. c. 9.

vid. Hackspan, Miscel. lib. 1. cap. 4.

vid. D. Calov. Crit. S. pag. 236.

Hanc verò observationem non esse de nihilo, nec Sancto Patri peregrinam ad fingere Sententiam, inde patet, quia in hoc eodem loco, ad quem Bellarminus provocat, ubi Canonicis strictè sic dictis Apocryphi, quales hodie vocantur, *Tobias, Iudith, Maccabeorum, Sapientia & Syracidis* accensentur, non illos vocat quasi ex propria mente suâ Canonicos, sed testatur saltem, quod adpellentur *Canonici*, quia videlicet cum Canonicis tunc temporis, quod etiam hodiè apud Evangelicos est in usu, populo in Ecclesia publicè prælegebantur, eâ tamen adhibitâ cautione, quam ipse Doctor augustissimus alibi suppeditavit, de libris Maccabeorum in contra secundam *Gaudentii* Epistolam libro scribens, *eos non habere Iudæos, sicut Legem, Prophetas & Psalmos*, cap. 23. sed receptos esse ab Ecclesia non inutiliter, si sobriè legantur vel audiantur. Quod uti non dicitur eum in finem, quasi hujus libri & testimonii exinde desumpti autoritatem in hac Quæstione tanquam nobis adversariam omninò fugiamus, nihilque sit super, quod ad ejus vindicias pro Sententia Evangelicorum possit dici; ita si ad id respiciamus, quod non parvum videtur Bellarmino momentum habere, Augustinum in Opere de Gratia & libero arbitrio inter alia pro libertate arbitrii in homine ex utroque Testamento argumenta hoc etiam Syracidis dicto uti, jam in antecedentibus proximè est indicatum, quid in genere de illâ testimoniorum Sacri Codicis collectione sit statuendum, ac in quem finem ea ab Augustino sit instituta. In specie ad hoc Syracidis dictum libro eodem sequentia notavit: *Ad hoc valet, quod scriptum est, si volueris &c. ut homo, qui voluerit & non potuerit, nondum se plenè velle cognoscat, & oret, ut habeat tantam voluntatem, quanta sufficit ad implenda mandata.* Et post aliqua: *Ipse, qui dixit, Si volueris &c. in eodem libro Ecclesiastici aliquantò post dicit, Quis dabit in ore meo custodiam &c. Iam certè Mandata acceperat, Cohibe Linguam à malo &c. Cum ergo verum sit, quod dixit, Si volueris &c. quare quarit ori suo dari custodiam, similis ei, qui dicit in Psalmo, Pone custodiam ori meo? Non ei sufficit mandatum DEI & voluntas sua, quandoquidem si voluerit, mandata conservabit?* Iterum post quædam: *Certum est, nos velle, cum volumus, sed ille facit, ut velimus bonum, de quo dictum est, quod præparatur voluntas à Domino &c. Quæ & alia plura, quæ prolixius ibi leguntur, sufficere possunt ad ostendendum, quam impertinenter hoc Syracidis testimonium cum Augustini adplicatione à Bellarmino fuerit adductum. Adposunt ea, quæ leguntur in libro de Gestis Pelagii, rectius secundum alios, de Gestis Palestinis, in quo, dum idem Syracidis dictum à Pelagio legitur objectum, hoc responsum subjungitur: *Manifestum est, quod si ad ignem homo mittit manum, & malum ac mors ei placet, id voluntas hominis operatur; si autem bonum & vitam diligit, non solum voluntas id agit, sed Divinitus adjuvatur.* Patet autem, intelligi hoc ex mente Syracidis non de voluntate hominis irrogeniti vel infidelis, sed in Gratia & fœderis statu positi, de quo tamen potissima hic est controversia. Et quia aliàs opus Hypognosticon, quod inter Augustini Scripta legitur, Bellarmino cæterisque non paucis Doctoribus Papæis non omninò displicet, placet ex tertii ejusdem libri initio ea huc ponere, quæ ad hujus dicti sensum videntur pertinere. Ita autem ibi Scriptor Augustinianus: *Ut calcatus (forte legendum, clarius) liberum Arbitrium cum bono possibilitatis, quo valeret implere, quod voluisset, Adamum intelligas factum, audi, quid Scriptura Sancta dicit in libro Ecclesiastico, Deus ab initio &c. Quid est autem, Et reliquit illum in manu consilii sui, nisi, dimisit eum in possibilitate liberi arbitrii sui? In manu enim possibilitas arbitrii intelligitur. Ipsa est prima Gratia, quâ primus homo stare potuisset, si servare Domini mandata voluisset. Hæc ergo per inobedientiam desolatus homo, judicio justo factus est serpenti, id est, Diabolo, cui maluit obedire, quam Deo, captivus. Statuit igitur hic eruditus & vetustus sub Augustini nomine Scriptor, uti Bellarminus ipsum commendat, hæc verba Syracidis de homine non post, sed ante lapsum intelligi debere, adeoque à Bellarmino impertinenter esse huc adducta constat.**

Dictis Scripturæ à Bellarmino per diversas classes propositis ex Augustini interpretatione nunc vindicatis, ad ipsa Doctoris Sancti testimonia jam progredimur à falsis Bellarmini Glossis itidem liberanda, inter quæ ex ordine librorum ante hæresin Pelagianam scriptorum eminet delictum ex Opere de *Anime quantitate*, quod utur sibi suæque opinioni laboravit adplicare Bellarminus, ac negare, de libero solius Adami arbitrio illud agere, frustraneus tamen fuit conatus, quod erit manifestum, ubi proximè sequentia Augustini adtendentur verba, à Bellarmino fraudulenter omi-

quæ

quæ sic habent: *Nec tamen ita liberum arbitrium animæ datum est, ut quodlibet eo moliens ullam partem Ordinis Divini Legisque perturbet; datum est enim à Sapientissimo atque invictissimo totius Naturæ Domino.* Hæc certe si verbis à Bellarmino citatis jungantur, facile possunt eludere, quæ ab Eo contra mentem Patris augustini fuerunt adductæ; ut non prolixè moneam, etiamsi concedatur, respexisse aliquatenus Augustinum ad statum quoque Adamigenarum post lapsum, non id fieri tamen cum aliquo opinionis Bellarminianæ commodo aut Sententiæ Evangelicorum damno. Dum enim adcurat, qui liberum Animæ arbitrium conabantur labefactare, cæcos vocans eos, quod *ne ista ipsa quidem vana atque sacrilega dicere se intelligant voluntate propriâ;* nemo non prudens verborum interpres intelligit, sermonem esse de libertate arbitrii ad malum, quam tamen cum aliquâ necessitate conjunctam in antecedentibus supra dixit, explicans eandem, quo sensu pœnæ & præmii mentionem hic factam velit intelligi, quod etiam infra suo recurret loco. *Secundum*, idque quadruplex testimonium ex tribus de *libero Arbitrio* libris est desumptum, quod dum Bellarminus agnoscit confirmare libertatem arbitrii contra Manichæorum fabulas, promptum suppeditat in genere responsum, quo obviam ire licet ejus exindè argumentis. Nam si contra Manichæos aliquam agnovit & defendit libertatem, per se patet, eam planè fuisse aliam, quam Pelagiani postmodum defenderunt, Augustini Sententiæ inter duas horum & illorum extremas quasi media, libertatem neque nimiam, neque nullam defendente. Constantibus hoc, ubi verborum ex primo libro citatorum sensum scrutabimur, non aliunde melius percipiendum, quàm ex objectione adversarii, ad quam respondit Augustinus. Objectum fuit autem, *cur acerbissimas patiamur pœnas, qui stulti sumus, nec sapientes unquam fuimus, ut merito hæc dicamur perpeti propter desertam virtutis arcem & electam sub libidine servitutem?* Manifestum hinc evadit, quid statuerint hi homines hæretici de libertate & Adami ante lapsum & Adamigenarum post lapsum, omnem videlicet, utrobique tollentes arbitrii libertatem, contra apertissimam Scripturæ mentem. Et quia hæc libertas præsupponit omninè voluntatem, indè fundamenti loco ad eam duxit adversarium Augustinus, atque ut eandem largiatur, & concedat, ad eam disputando, addens, *Quid enim tam in voluntate, quàm ipsa voluntas est sua? Quam quisque cum habet bonam, id certè habet, quod terrenis omnibus rebus, voluptatibusque corporis omnibus longè sit anteponendum; quisquis autem non habet, caret profectò re illa, quam præstantiorem omnibus bonis in potestate nostra non constituit sola illi voluntas per seipsam daret.* Testimonium è libro secundo desumptum continet verba dicti modo adversarii, concedentis ea & suo adprobantis calculo, quæ Augustinus in primo confirmaverat libro hujus Operis, nunc porro pro innocentia suæ hujus sententiæ contra inconsequentes Manichæorum consequentias adnectens, *Non quia per illam, scilicet liberam voluntatem, peccatur etiam, Deum ad hoc eam dedisse credendum est;* quod quomodo defendendum sit, exponit in sequentibus. *Tertium* è tertio desumptum libro testimonium opponentis iterum Manichæi verba exhibet, quæ etsi in se vera, ab adversario tamen non rectè intellecta, multò minus applicata, dum Augustinus ad hiquidum studet sensum deducere, usus similitudine Lapidis moti, motione vel motu, non quo cum nos movemus, vel aliquâ vi alienâ movetur, veluti cum in Cælum jactur, sed quo ad terram nutu suo vergit & cadit, antagonista autem hunc motum ex hoc ipso fundamento negavit naturalem, quia inculpabilem, necessum duxit ostendere etiam hujus similis dissimilitudinem, scribens: *In eo similis est motus animi hominis, quo fruendi voluntatem à Creatore convertit ad creaturam, illi motui, quo deorsum versus lapis fertur, quod sicut iste proprius est lapidis, sic ille animi; veruntamen in eo dissimilis, quod in potestate non habet lapis cohibere motum, quo fertur inferius, animus verò, dum non vult, non ita movetur, ut superioribus desertis delingat inferiora. Et ideo lapidi naturalis est iste motus, animæ verò iste voluntarius.* Hinc est, quod, lapidem si quis dicat peccare, quod pondere suo tendit in infima, non dicam ipso lapide stolidior, sed profectò demens judicatur. Quæ quarti testimonii loco ex eodem libro adducuntur, quia ejusdem sunt commatis & argumenti, eodem quoque expediri possunt responso, quod ut eò sit facilius & perspicuum magis, addit Augustinus, & tamen etiam per ignorantiam facta quadam improbantur & corrigenda judicantur, sicut legimus in Divinis Authoritatibus. Subjungit, *sunt etiam necessitate facta improbanda, ubi vult homo rectè facere, & non potest.* Hoc etiam ubi ex utroque Testamento confirmavit, id insuper voluit observari: *Sed hæc omnia hominum sunt ex illa*

Mortis damnatione venientium; nam si non est ista hominis pœna, sed natura, nulla illa sunt peccata. Quæ omnia si probè considerentur, perspicuum evadet, in vanum & hic laborasse Bellarminum, à quæ controversiæ statu procul abluisse, cumulando testimonia de libertate ad malum, ubi de libertate ad bonum disputatur, sicut ex alterâ parte in eo etiam peccavit, provocans ad Augustini testimonia de libertate quidem ad bonum agentia, sed quæ respiciunt statum ante lapsum, dum nos agamus de statu post lapsum. Atque eadem ratione, quod porro jam notari debet, ipsemet Augustinus in citatis *Retractionibus* respondit, Mentem suam ex propriis explicans verbis, testatus ibi, Pelagium ultimo ex laudatis usum esse testimoniis, contra Eius sectatores, quorum hodie etiam non pauca seges est, id insuper addens: *In his atque hujusmodi verbis meis, quia Gratia DEI commemorata non est, de qua tunc non agebatur, putant Pelagiani vel putare possunt, suam nos tenuisse Sententiam.* Arrige aures, Bellarmine! Sed frustra hoc putant. *Voluntas quippè est, quæ & peccatur, & rectè vivitur, quod his egimus verbis: Voluntas ergo ipsa nisi gratia DEI liberetur à servitute, quæ facta est peccati serva, & ut vitia superet, adjuvetur, rectè pièque vivi non potest à mortalibus.* Et Divinum hoc Beneficium, quo liberatur, nisi eam præveniret, jam meritis ejus daretur, & non esset Gratia, quæ utique gratis datur, quod in aliis opusculis nostris egimus satis, istos inimicos hujus Gratia novos hæreticos resellentes, quamvis & in his libris, qui non contra illos omninò, quippè illi nondum erant, sed contra Manichæos conscripti sunt de libero arbitrio, non omnimodò de istâ DEI gratia reticimus, quam nefandâ impietate conantur auferre. Quod ubi pluribus è secundo & tertio libro testimoniis dedit confirmatum, ita concludit, *Ecce, tam longè, antequam Pelagiana hæresis extirpisset, sic disputavimus, velut jam contra illos disputarem.* Quæ omnia & longè plura ibi extantia si Bellarminus ad animum seriò vocasset, uti debebat omninò, aliqua ex hisce verba citans, operæ illi potuisset parcere, quam infumit prolixissimam, ut Augustinum ad suas traheret partes reluctantem & invitissimum, imò expressissimè contra protestantem, præsertim, quia in explicandâ differentia liberi arbitrii in Adamo ante lapsum & Adamigenis post lapsum, quam Evangelici non planè nullam, sed omninò multam agnoscunt, ipse sibi non constitit Bellarminus, sed in *Recognitionibus* necessum judicavit suam emendare Sententiam. Ad tertium ex libro de Verâ Religione testimonium, quod peccati definitionem exhibet, responsum suprâ est sufficienter, ubi de eâ ex professo fuit actum. Nunc id tantum additur, neque hoc pertinere ad præsens Institutum, quo non controversitur libertas ad malum, sed ad bonum, cujus post lapsum in homine est ratio diversa; ut iterum prolixissimâ recensione diversorum quatuor peccatorum ex Augustino non fuerit opus, utpotè quorum distinctio nihil planè facit ad Sententiam Evangelicorum ullâ ratione infringendam. Quod etiam dici potest & debet ad quartum ex eodem Augustino testimonium, quia & illud quamvis aliam peccati Definitionem sinit, hoc tantum observato, quod Bellarminus non piâ fraude Lectorem in ejus adplicatione laboraverit circumducere, dum Augustinus quidem in *Retractionibus* suis scripsit expressè, illam peccati definitionem, quam in libro de duabus animabus contra Manichæos proposuit, propterea veram esse, quia id definitum sit, quod tantummodo sit peccatum, non quod etiam est pœna peccati; Bellarminus autem Lectori persuasum voluit, quia Sanctus Pater non dixit, solum illud verum esse peccatum, sequi, quod pœna peccati possit quoque verum esse peccatum, atque sic peccati definitio eidem convenire etiam: Cum tamen Augustinus nunc de eo non disputaverit, neque etiam sequatur, pœnam quoque peccati verum esse ex Augustini Sententia peccatum, ergò definitionem peccati ab Augustino hic propositam ei etiam posse adscribi, cum alia ratio sit definitionis peccati in genere, alia in specie considerati, quod ad fraudem Bellarmini detegendam vel verbulo notâsse sufficit. Quintum restat & ultimum Augustini testimonium à Bellarmino contra Evangelicos productum, in quo ad probandam liberi in homine arbitrii veritatem contra Manichæos provocavit Doctor augustus ad Christi verba, *Aut facite arborem* Matt. 12; *bonam &c.* Ubi notandum, his Christi ad Phariseos verbis Augustinum alibi etiam uti, nominatim capite secundo libri contra duas Pelagianorum Epistolas secundi, ubi prolixam inter Manichæorum & Pelagianorum errores comparisonem vel potius disparationem & verissimè oppositionem instituit, hæc etiam contradictione notatâ: *Manichæi dicunt, animam DEI particulam Nature male commixtionem peccatum habere. Pelagiani dicunt, animam justam, non quidem particulam, sed creaturam DEI, in istâ etiam*

etiam corruptibili vitâ non habere peccatum. Ecclesia Catholica utrosq. redarguit, Manichæis dicens, Aut facite arborem &c. quod non diceretur homini, qui naturam facere non potest, nisi quia peccatum non natura, sed vitium est. Ita in Sermone duodecimo de Verbis Domini sequenti tenore hæc explicavit publicè: Admonuit nos Dominus noster IESVS CHRISTVS, ut arbores bonæ simus, & fructus bonos habere possimus. Ait enim &c. De fructu enim cognoscitur Arbor. Vbi ait, Facite arborem bonam & fructum eius bonum, hoc utique non est admonitio, sed præceptum salubre, cui obedientia est necessaria. Quod autem dicit, Facite arborem malam & fructum eius malum, non præceptum est ut facias, sed monitio ne facias. Alia prætermitto loca, quibus horum Christi verborum facit mentionem Augustinus, cum hæc possint sufficere, ut exindè pateat, quæ Mens ejus fuerit circa eorundem sensum, & quorsum putaverit ea in Disputatione posse inservire, nimirum non contra Pelagianos, quod ipse etiam Bellarminus debuit agnoscere, sed contra Manichæos, qui tamen in hæc Controversia non attendantur, & quibuscum nihil nobis est negotii. Præter id autem, & quamvis Augustinus non impertinenter videri possit usus hisce verbis contra Manichæos omnem Arbitrii libertatem negantes, fuerunt tamen non solum ex antiquis Ecclesiæ Doctoribus ac Interpretibus Scripturæ, qui verba hæc CHRISTI aliam planè Sententiam continere putârunt, sed etiam ex numero recentium, qui ab Augustini Explicatione discesserunt, nobis nunc unius Barradii autoritate contentis. Is primum apertè contra Mentem Sancti Doctoris in citato Sermone de Verbis Domini expressam ita excipit: At verò Pharisæi jam faciebant Arborem malam & fructus malos, id est, se ipsos tanquam arbores faciebant malos, & opera sua tanquam fructus mala. Quid mirum est, si hoc dicitur? Post mentionem facit alius cujusdam Interpretis, qui tacitebar, jubere Dominum aut apertè bonos, aut apertè malos esse, non hypocritas. Sed neque hæc placet Interpretatio, quia Christus non dicit, facite palam arborem bonam vel malam; præterea est improbable, scribit Barradius, Christum iussisse quemquam, qui malus esset clam, esse malum apertè. Et ubi plura Augustini indicavit loca, in quibus ad hæc Christi verba provocat, addit, Verisimilius est, loqui Dominum de Miraculis tanquam fructu, & de se ipso tanquam arbore, ex quâ hic fructus productus est, hunc in modum: Ex fructu cognoscitur arbor, similis arbor est fructui. Expulsio Demonum fructus est bonus, ut vos conceditis in filiis vestris, si ergò facitis dicto vestro & opinione fructum bonum, facite etiam arborem bonam, id est, dicite eum etiam, qui Demones ejicit, esse bonum, non autem Demoniorum principem. At si facitis dicto vestro arborem malam, dicitisque hominem esse improbum & Demonem habere, vel esse Beelzebub; ne tribuatis illi fructum bonum, id est, Demonum expulsionem, quam compertum est fructum esse bonum, nam arbor mala, qualis est Beelzebub, bonum proferre fructum nequit. Et in hanc Sententiam Christi verba interpretari scribit Chrysostomum, Euthymium & Hieronymum, item Theophylactum, quibus è Latinis Doctoribus addere potuisset Hilarium, omnibus his præeuntem. E recentioribus quoque Cajetanum de Christi operibus exponere ibidem observavit. Quod eum in finem fuit monendum, ut constaret, an Augustini pro libertate arbitrii ex his Christi verbis argumentum ex aliorum Ecclesiæ Patrum & recentiorum apud Romanenses Interpretum Sententia sit ita stringens, ut nihil contra illud liceat excipere.

Concord.
Evang.
Tom. II.
lib. 8, c. 17.

Nunc progredimur ad Examen testimoniorum, quæ ex libris post hæresin Pelagianam ab Augustino Scriptis collegit Bellarminus, ut oppugnaret Evangelicorum Sententiam. Id quamvis posset prolixius institui, ne tamen crambe sæpius adposita Lectori pariat fastidium, generali responso potest expediri, si nimirum ex antecedentibus observetur, quæ sit Evangelicorum de libertate arbitrii ante & post lapsum, ante & post Conversionem Sententia. Ut enim, quæ ex mente Calvini adduxit, in nos suscipiamus defendenda, disparitas Sententiarum non permittit, nobis intra terminos, quos supra ex libro Concordiæ ad ductum Scripturæ fiximus, nunc etiam subsistentibus, nec ultra nos trahi permittentibus. Videlicet, ut vel tribus verbis id repetamus, quod Lectori Veritatis studioso potest sufficere, ad quem modum dicimus arbitrii libertatem ad bonum post lapsum esse nullam propriis ex viribus, ad malum verò servam & quasi captivam ante Conversionem, vel quod supra ex Augustini mente notanter fuit dictum, libertatem esse necessariam & necessitatem liberam, scilicet ad peccandum; ita post Conversionis gratiam homini restitutam esse libertatem ad bonum quoque, non diffitemur, quanquam cum superstite aliqua ad malum incli-

natione, & juxta Pauli phrasin *captivitate* etiam, non omnino superanda ante, quam hanc licebit carnem deponere. Hæc si Bellarminus probè distinxisset, uti debuit distinguere, si contra nostram disputare voluit Sententiam, non ita prolixè opposuisset Augustini auctoritatem, nobis in hæc Quæstione nullatenus contrariam, sed omni modo consentientem. *Primum* certè testimonium ex adductis non obest nobis, quod *DEum per Scripturas liberum in hominis voluntate arbitrium revelasse* docet, sub initium Operis de *Gratia & libero Arbitrio*, quod idè se scripsisse docet Doctor Sanctus, quoniam fuerunt, *qui sic DEI Gratiam defenderent, ut negarent liberum hominis arbitrium, aut quando Gratia defenditur, liberum negari existimarent arbitrium*, quibus spero vix accensebit Evangelicos Bellarminus, nisi maximam illis velit inferre injuriam. Circa *secundum* pessimè Bellarminus Augustinum inter Pelagianos & Evangelicos facit medium, quasi illi quidem in excessu peccarint, nimiam adferribentes Arbitrio & Voluntati hominis libertatem, nos autem è contra in defectu, omnem ei libertatem denegantes; cum potius detestemur Manichæorum, & qui eos sequuntur, errorem, Regiam inter hos & Pelagianos, quorum vestigia non obscure premunt plerique Scholasticorum, cum Augustino viam observantes, quidquid etiam calumnia spargit, Mentem contra tot expressas protestationes nequissimè pervertens. Quod ipsum ad *tertium* quoque testimonium Augustini à Bellarmino objectum debet observari, quod nimirum accusat Manichæos, *Legem, Nuptias, Naturam, Sanctos Testamenti Veteris libros, & liberum Voluntatis arbitrium vituperantes*; dum in his omnibus Evangelicorum doctrina Manichæorum erroribus directissime est opposita, uti constat, qui in mero die non cœcutiunt, & propriis utuntur oculis sensibusque. De *quarto* id notandum venit, quod etiam Augustinus contra Pelagianos iisdem usus sit argumentis in materia de libertate arbitrii, quibus antehac usus erat contra Manichæos, longè tamen alia ratione hic quam ibi tractaverit ea, contra hos quidem probaturus ipsam arbitrii in homine libertatem, quam omnino nullam agnoverunt, contra illos autem demonstraturus, qualis illa fuerit in Adamo ante & post lapsum, in Adamigenis autem ante & post Conversionem, cum non una eademque semper fuerit & adhuc sit illius ratio, adeoque non uno etiam modo de illa statui possit atque debeat. Id dum neglexit Bellarminus, perpetuæ confusionis divertorum Statuum reus, mirum non est, quod nec ipse sibi constare non potuit, nec Evangelicorum Sententiam ritè vel intellexit vel expressit, in turbido nimirum piscari antehac etiam non semel adfuerit. Ad *quintum* ex Augustino argumentum de Gratia Dei adjuvante id pertinet, quod supra fuit observatum, eam proprie & accurate loquendo non ad statum ante Conversionem pertinere, sed ad statum post Conversionem, de quo tamen hic non agitur, ut adeo & hic præter debitum Bellarminus fuerit occupatus. Quæ ad *sextum* ex duplici Opere adduxit, partim referuntur ad Adamum in statu concreateo, qui itidem hic non attenditur, partim ad actum Conversionis, de quo etiam scribit Augustinus, quod *consentire Vocationi Divinæ, vel ab eâ dissentire, sit proprie voluntatis*, in proxime tamen antecedentibus monuit expressè, *& ipsum velle credere DEum operari in homine, & in omnibus Misericordiam Ejus nos prævenire*, quod ad rei summam satis est.

Superfunt nunc ultimò testimonia ejusdem Augustini ab illusionibus Bellarmini breviter adhuc vindicanda, quibus orthodoxam Veritatem infringere conatus est. Et duo quidem priora occupantur circa Sensum Christi verborum, *Si vos Filius liberaverit &c.* quæ dum Augustinus eleganter exponit & vere scribit, *Adamum liberò arbitrio malè utentem & se perdidisse & ipsum*, videlicet arbitrium, Bellarminus iniquissime detorquet, quasi illud solum *deterius* factum indicare voluerit Sanctus Doctor, quemadmodum se etiam non perdidit homo, sed tantum fecerit *deteriorem*, quomodo Pater, Dominus & Præceptor filium, servum & discipulum dicatur perdere, quem nimia lenitate flagitiosum fieri sinat. At præter id, quod Pater augustissimus eodem loco illud *perdere* explicat per *amittere*, quod ipse Bellarminus etiam debuit agnoscere: Si insuper hoc etiam concedamus, ut non teneamur, præsertim si attendamus, quod homo seipsum quoque perdidit vere, dum amisit concreateam DEI Imaginem, ac exinde originalem Justitiam & securam Animæ corporisque Immortalitatem, ita ut qui Vitæ & Beatitudini

æternæ consecratus erat, Morti æternæ se per seductionem Sathanicam addixerit, quæ multò gravior est poena, quam si omninò in nihilum redigeretur, atque in verbis Christi, ubi de poenâ hâc agitur, verbo ἀπολείας exprimitur, ut nullus effugio locus sit, ac etiâ Pater parabolicus de filio quondam ἀπολείας, at poenitenter revertente dixit verè, quod mortuus fuerit, quod idem de Viduâ etiam voluptatibus mundanis addictâ pronuntiavit Apostolus, ut similes nunc locutiones hic & ibi occurrentes præmittam: si autem hoc ex indebita liberalitate largiamur Bellarmino, nullum ex inde Evangelicorum est Sententiæ periculum, ut potè per quam ita in deterius mutatum est liberum hominis arbitrium ex Adami lapsu, ut nihil boni reliquum manserit, quamvis vel *positivo* commodius fuisset usus in mutationis descriptione Bellarminus, quam *comparativo*, ut potè qui juxta Grammaticorum regulas aliquem *positivum* præsupponit, qui tamen hic nullum planè locum potest habere, dum libertas arbitrii in primo homine nihil omninò mali habuit admixtum, nisi Creatorem optimum velimus accusare, quod ab sit à piis mentibus. Sicut autem hæc libertas primùm concreata nihil habuit mali, ita lapsus sequens nihil reliquit boni, omnisque bonitas arbitrii verè fuit *perdita & amissa*, neq; remansit, quæ nulla fuit, sed successit ejusdem malitia & depravatio tanta, ut homo sibi relictus ante Conversionem sine Gratia *preveniente* non possit, nisi malè tantum agere, quod ex ore ipsiusmet DEI super hâc insigni depravatione graviter conquerentis constat manifestissimè, atque ab Augustino in eodem Enchiridii capite, ex quo primum mutud sumtum est testimonium, illustratur egregiè, dum verbis à Bellarmino citatis proximè subjungit: *Sicut enim, qui se occidit, utique vivendo se occidit, sed se occidendo non vivit, nec se ipsum potest resuscitare, cum occiderit, ita cum libero peccaretur arbitrio, victore peccato amissum est & liberum arbitrium.* Clarius certè mentem Evangelicorum exprimere non potuit Augustinus, ut frustra fuerit Bellarminus, quidquid ad eludendum, tam manifestum ex omni parte testimonium excogitavit. Atque hoc est, quod idem nervosissimè urgebat contra Pelagianos alibi, nimirum in operis ad Bonifacium *contra duas Pelagianorum Epistolas* principio. Ubi non potest aut debet prætermitti insignis vel negligentia Bellarmini, vel inexcusable malitia, dum objectionem à Pelagianis dicit factam *Catholicis*, quam Augustinus expresse factam dicit *Manichæis*, quos Julianum adpellare *Catholicos* observat more *Ioviniani*, contra quem *Hieronymus* etiam scripsit prolixissime. Et quamvis prima objectionis pars non videatur plane aliena à Sententia Catholicorum, ut ut Augustinus solenniter sit contra protestatus, scribens, quibus, videlicet *Manichæis modo non communicamus*, Bellarminus quoq; dicat, illam objectionem fuisse *verius calumniam Pelagianorum*, quod nunc prolixius non urgeo; tertiam tamen objectionis partem ita ex eodem Augustini loco proposuit Bellarminus, ut nullâ omninò ratione *Catholicis* potuerit adscribi, nec hodiernum Evangelicis ritè possit adscribi, quasi statuant, *omnes in peccatum velut invitos carnis sue necessitate cogi*, utpote ab hâc opinione remotissimi, carnis Authorem optimum venerantes, atque peccandi necessitatem post lapsum *abusui libertatis* concreatæ cum Augustino adscribentes, sicuti è contrario libertatis restitutionem ad bonum non nisi Eidem, qui dixit, *Si vos Filius liberaverit, tunc verè eritis liberi*, id est, secundum optimam interpretationem Augustini ibidem expressam, *verè liberi ad bene jusse, vivendum*, cujus oraculi ex ore Christi, Veritatis fallere ac falli nesciæ, Sensum idem Augustinus in alio contra Cælestium, itidem Pelagianum opere de *Perfectione Iustitiæ* verbis sequentibus exhibuit, Evangelicorum mentem ex alle & in totum exprimentibus: *Per arbitrii libertatem est factum, ut esset homo cum peccato; sed jam poenalis vitiositas subsequuta ex libertate fecit necessitatem.* Unde ad DEVM clamat Fides: De necessitatibus meis educ me. *Sub quibus positi vel non possumus quod volumus intelligere, vel quod intellexerimus, volumus nec valeamus implere; nam & ipsa libertas credentibus à liberatore promittitur:* Sivos, inquit, Filius liberaverit, tunc verè liberi eritis. *Victa enim vitio, in quod cecidit, voluntate, caruit libertate Naturæ.* Hinc alia dicit Scriptura, *A quo quis devictus est, huic & servus est additus.* Sicut ergo non est opus sanis Medicus, sed malè habentibus; ita non est opus liberis liberator, sed servus, ut eis dicat gratulatio libertatis: Salvasti de necessitatibus animam meam. *Ipsa enim Sanitas est vera libertas, quæ non periisset, si bona permansisset voluntas. Quia verò peccavit voluntas, secuta est peccantem dura peccatû habendâ necessitas, donec tota sanetur infirmitas, & accipiatur tanta libertas, in quâ sicut necesse est, ut permaneat beate vivendi voluntas.*

ad Qv. 9.

ita sit etiam bene vivendi & nunquam peccandi voluntaria felixque necessitas. Plura convalere loca, quibus non paucis in eundem Sensum verba Christi de gratiosâ hominis liberatione à necessitate peccandi post lapsum contractâ, & à quâ nemo hominum ante Conversionem est exemptus & liber, explicat, necessum non est, cum citata mentem Evangelicorum Orthodoxam satis clarè exhibeant, ut uberiori contra Bellarmini glossam Apologia non sit opus. Quod nunc porro Eius adinet responsiones ad tertium & quartum ex Augustino pro impotentia Voluntatis humanæ argumentum, fateor, me non capere, quid velit, dum utrobique agnoscere cogitur, eam cogenti quidem cupiditati resistere non posse, & voluntatem non esse liberam quoad exercitium, id est, non habere usum liberi arbitrii, & nihilo tamen minus defendendum in se suscipit, eam esse liberam absolutè. An hæc duo simul stare possint, videant, quibus oppositorum Ratio accuratior est cognita. Putare quis posset, omissam esse forsitan per incuriam Typographi particulam non, nisi vicè iteratâ idem hoc occurreret responsum, atque ex integro Textu ejus aliqua ratio esset habenda. Numerari videlicet hoc etiam debet inter contradictiones Bellarmini, quarum larga Seges est in hoc Eius Controversiarum opere, ex cujus Melle à Gerharδο dudum collectâ non pauca ad Spicilegium pertinentia hæcenus sunt observata. De responso ad argumentum ex libro de Spiritu & literâ quintum noter Lector, Bellarminum in eo iterum aliquid falsi crimen committere, provocando ad verba ibi extantia, quibus liberum arbitrium naturaliter animæ rationali attributum a Creatore vis media dicitur, quæ vel intendatur ad Fidem, vel inclinari possit ad Infidelitatem; quæ quidem verba adscribit Augustino Bellarminus, argumentum inde nectens ad probandam arbitrii libertatem ante Conversionis & Vocationis gratiam, ea tamen non Augustini esse, sed objectionem continere, ad quam Augustinus postmodum respondit, ipsa inspectio loci ostendit, ubi proximè sequentia itidem ad objectionem pertinentia hæc etiam leguntur: *Et ideo nec istam voluntatem, quæ creditur Deo, dici potest habere homo, quam non acceperit, quandoquidem vocante Deo surgit de libero arbitrio, quod naturaliter, cum crearetur accepit.* Ad quæ & plura ubi prolixè respondit Augustinus, in capite totius operis antepenultimo ita totam finit & quasi definiunt Controversiam, scribens, *Etiam voluntatem, quæ credimus, dono Dei tribuimus, quia de libero existit arbitrio, quod cum crearemur (non in utero Matris, sed in Adamo) accepimus.* Et post aliqua, *Profecto & ipsum velle credere, Deus operatur in homine, & in omnibus Misericordia Eius prævenit nos &c.* quæ hæcenus non semel ad præiens Institutum potuerunt inservire. Id insuper etiam in eodem responso venit observandum, quod Bellarminus iterum sibi sit quàm maximè contrarius, ad sequentia provocans verba ex libro de Correptione & Gratia: *Voluntas humana non libertate consequitur Gratiâ, sed Gratiâ potius libertatem.* Certè si vim hujus testimonii attendisset Bellarminus, nunquam eo contra Evangelicorum Sententiam usus esset, utpotè in quo singulare ejus later fundamentum. Si enim Voluntas hominis demùm Gratiâ DEI consequitur libertatem, sequitur exindè, quod eadem ante fuerit destituta. Id enim, quod nunc & tunc accipere nos fatemur, comet ipso agnoscimus, eodem nos antehac caruisse. Ut adeò Bellarminus in Tusculano inter delicias loci suimet iterum oblitus, nobis arma præbuerit, quibus orthodoxam Ecclesiæ in hæc Controversia Sententiam contra errores Scholasticorum Pelagianizantium ex Augustini mente defenderemus. Ita in responsione ad testimonium ex eodem Opere de Correptione & Gratia sextum paulò ante notatum Spiritu vertiginis actus legitur, dum in unâ ferè eademque lineâ concedit quidem, *Impotentiam in bono perseverandi sine adiutorio DEI non esse absolutam, sed conditionalem,* ita tamen addit, *posse hominem justum absolutè in operibus bonis perseverare, hæc additâ explicatione, quoniam DEUS non deserat, nisi desertus.* En absolutissimum non conditionatum! Sic fieri nimirum opus est, ubi Veritas oppugnatur; quæ uti semper sibi constat, ita error non potest non variis implicari contradictionibus. Documentum hujus præbet distinctio Bellarmini, quâ vim septimi ex eodem opere testimonii evadere se posse existimavit, largitus quidem ex Augustino, *arbitrium hominis post lapsum sine gratia Dei esse servum peccati,* subjungens tamen, *liberum illud esse à necessitate naturalis,* per quam si intelligit necessitatem naturæ post lapsum, toties impingit in mentem Augustini, quoties ejusdem hæcenus injecit mentionem. Quæ ad octavum & ultimum ex Opere de Perfectione Justitiæ testimonium de sex diversis speciebus necessitatis, entia præter necessitatem multiplicans Bellarminus otiosè disseruit, rectius per dichotomiam exhibuisset, distinguens

inter necessitatem absolutam seu consequentis vel Physicam, & necessitatem conditionatam seu consequentiæ vel Logicam, huic adscribens species quinque priores, illi autem tantummodò sextam & ultimum, quam ubi ex mente Augustini remouet Bellarminus à libertate vel potius seruitute arbitrii post lapsum ante Conversionem, fatalem videlicet illam necessitatem, & ex primâ Creatione naturalem, quam Manichæi olim propugnârunt, Evangelicos sibi non habet dissentientes, quidquid sit de Sectaribus Calvini, de quibus in antecessum monui, quod non communem in omnibus hic causam agamus cum iisdem, nec iisdem omninò argumentis eodem utamur modo, uti ex diversio Controversiæ statu satis est manifestum.

LIBRI SEXTI CAPVT NONVM & seqq.

DE

Libertate Arbitrii in iis, quæ pertinent ad Salutem,

IN Libro hoc ultimo proponit Quæstionem Bellarminus, *An possint credi Mysteria Fidei sine auxilio speciali?* Ad quam ubi negando respondit contra Pelagium, & qui unquam in affirmativam videbantur pendere, ac pluribus Scripturæ Dictis, testimoniis Patrum, quin & diversis rationibus munivit responsum, respondens insuper ad diversas sex objectiones, alteram subjunxit eidem proximè connexam, *An nimirum possit Voluntas humana aliquid velle in iis, quæ ad Pietatem & Salutem pertinent, sine auxilio gratiæ DEI?* Cui dum itidem negativè respondit contra eosdem, varia iterum Scripturæ Dicta & testimonia Patrum colligens, addens, *hominem quoque solis Naturæ viribus ad Gratiam Dei recipiendam nullo modo se posse preparare, imò, non posse sine auxilio Gratiæ Deum diligere;* hic etiam refutatis ubique adversariorum testimoniis, progreditur tandem ad ultimam de libertate arbitrii Quæstionem, quam sequentibus proponit verbis: *Sine homo post lapsum primi hominis verè liberi arbitrii in iis rebus, quæ pertinent ad Salutem, ut quamvis nihil possit sine auxilio Gratiæ, tamen per Gratiam prævenientem excitatus & à Deo adutus ita valeat operari, ut possit etiam non operari?* Ad hanc Quæstionem, præterquam quod Luthero crassum adscribit errorem ex operationibus in Psalmos, quod passivè hominem se statuit habere in Conversione, Chemnitium quoque cum Calvino accusat, quod errorem Semi-Pelagianorum Cassiani & Fausti Doctoribus Scholasticis adscriperint, Evangelicis, quos iterum Calvini Sectaribus præter meritum jungit, hanc adtribuit Sententiam: *Voluntatem nostram in bonis Pietatis operibus sic agi à Deo, ut non possit non agere, & quamvis ipsa quoque concurrat activè, quoniam ipsa est, quæ actionem producit, tamen concurrere ut merum DEI instrumentum naturale, non ut causam liberam & actûs sui dominam, ex quo colligatur, non propriè dici, voluntatem nostram DEO cooperari vel adjuvari à Deo, quemadmodum non rectè dicitur cooperari calamus manui, vel juvare manum ad scribendum, sed solum agi ac moveri à manu, quamvis re verè ipse pingat literas.* Contra eam post plura S. Scripturæ Dicta è singulis operum Augustini Tomis non pauca in medium producit testimonia, quibus augustissimi Doctoris autoritatem nobis ivit ereptum; quo conatus fructu, docebit Examen. Et primo quidem ex Tomo, ac primo in eodem opere *Retractionum*, sequentia exscripsit verba: *Nisi quisquam mutaverit voluntatem, bonum operari non potest; quod in nostrâ potestate positum esse, alio docet loco Dominus, ubi ait, ut ut facite arborem bonam & fructum ejus bonum &c. quod non est contra gratiam Dei, quam prædicamus. In potestate quippè hominis est, mutare voluntatem; sed ea potestas est nulla, nisi detur à Deo, de quo dictum est, Dedit eis potestatem filios Dei fieri. Cum enim hoc sit in potestate, quod, cum volumus, facimus, nihil tam in potestate, quam nostra voluntas est; sed preparatur voluntas à Domino. Eo ergò modo dat potestatem.* Itaque ex Sententia Augustini, quæ Bellarmini crisis est, voluntas preparata per Gratiam prævenientem potestate suâ habet stare vel cadere, Deum sequi vocantem, vel eidem pro arbitrio retraheri. E secundo Tomo ad duas provocat epistolas, quarum prior hæc exhibet verba Libe-

lib. 1. c. 22

Joh. 1.